

**De Religionis conseruatione & reformatione uera: : Deq[ue]
Primatu Regum & magistratum, & obedientia illis ut summis
in terra Christi uicarijs praestanda, Liber: Ad Nobilitatem,
Clerum et populum Anglicanum.**

<https://hdl.handle.net/1874/453038>

4

De Religionis
conseruatione &
reformatione
uera:

Deꝝ Primatu Regum &
magistratum, & obedientia
illis ut summis in terra Chri-
sti uicarijs præstanda,
Liber:

*Ad Nobilitatem, Clerum & po-
pulum Anglicanum.*

LAVRENTIO HVM-
fredo autore.

BASILEAE, PER IOAN-
nem Oporinum.

De Religionis

conclinatione &

reformatione

liber

Dei Primus Regnum &
magistrum & obediens
illius in finibus in terra Christi
in unumque partibus

liber

et nobilitatem Clericorum
primus Regnum

LAVRENTIO DE S. J. S.
reformatione

BASILEAE PER IOAN.
me Opomat

DE CHRISTO ET

CHRISTIANA RĒ-

ligione conseruanda, et maxima so-

licitudine retinenda, ad Nobilita-

tem, clerum & plebem An-

glicanam.

N illa superiorū tē-
porum tristitia, ho-
norādi patres et co-
lendi fratres, nemi-
nem bonum ciuem
tam ab omni huma-

nitatis sensu alienum, tam grandi im-
pietatis scelere obstrictum fuisse ar-
bitror, quem nō cōmunis hominum
piorum dolor, & luctuosa rerum om-
nium perturbatio cōmouerit. Nam
præsentem irati Dei manum omnes
uiderunt, & futuram expectarunt:
bellum, gladiū & pericula multa sen-
serunt, ac periculorum metum cogi-
tarunt: uersabantur ob oculos mul-
torum innocentium exilia, carceres,

indignissimæ cædes: seruitutem cer-
uicibus ac conscientijs inflictam su-
bierunt: illamq; in primis uerbi diu-
ni famem, animas hominum misere-
cõficientem, experti sunt: quæ res o-
mnes hominì non prorsus inhumano,
imò & inhumanissimo, lapidì ac
filici, credo, aliquot lacrymulas ex-
tunderent. Cum autem Deus & mi-
sericors pater, nobis filijs gratia &
misericordia per Christum adopta-
tis ignouerit: cum mala illa nec pre-
mât, nec incumbant, nec imminêat,
omnisq; ille asperitatis et acerbitatis
sensus ac metus absit: cû ueteris spe-
ctaculi imago, & rerum illarum pro-
pè tragicarû lamentabilis scena nuf-
quam cõspiciatur, sed noua undiq; fa-
cies & aspectus oculos, quocunq;
inciderint, recreet & delectet: si tum
uerè doluimus, & mœrore iusto p-
strati iacuimus, nũc animos erigere,
& nos colligere debemus. ut quem-
admodũ antè cum flente matre me-
ritò affectu simul fraterno fleuimus:
ita

VERA CONSERVANDA. 5

ita iam in hac lata rerum ac temporum conuersione, cum gaudentibus omnes gaudeamus, dolorem leticia, ægritudinem nouo hoc & propè diuino gaudio commutemus. Itaq; in hoc tēpore, in hoc publico uestro & nostro omnium gaudio, deesse meo officio nolui: nō tam ut affectū meū, qui hæctenus latuit, exprimerem, quàm ut omnibus ac mihi ipse penitus persuaderem, optimam & maximam gratulādi causam obtigisse: ne Dei nostri beneficium, rerum mutationem, temporis huiusce felicitatē, uel non perspexisse, quod est magni stuporis: uel nō attendisse, quod est dissolutæ negligentia: uel non agnouisse, quod est summæ ingratitude, uideamur. Et sanè fieri solet, ut quæ nō palpamus manibus, ac quotidie utimur, sed animo ac spiritu fruimur, nec sciētia à nobis satis, nec memoria comprehendantur: nisi subinde magis ac magis & studio scientiā augeamus, & crebra usurpatioe me-

DE RELIGIONE
memoriam refricemus. Quare licet hæc
recēs sit diuini numinis erga nos be-
nignitas, ut tempus nullam obliuio-
nem tantam afferre potuerit, quanta
rei tantę memoriam extingueret: ta-
men memores interdū monere, non
est sanē uituperandum: et alij esse for-
tassis possunt, qui beneficiū hoc esse
negabūt: alij sunt, qui eius rei magni-
tudinem hæctenus nec uiderunt, nec
considerarunt. Quibus singulis et u-
niuersis etsi unam accommodare o-
rationem, & uno quasi ore tot affari,
genere uitæ, dignitate, opinionibus
dissidentes, mihi quidem perdiffici-
le sit: & licet quisq; uerū per se, tacen-
te me, satis intelligat & sapiat: nō du-
bitabo tamē omnes uel gratissimos
ad gratitudinem uocare: & alijs, qui
beneficiū fatentur quidem, & uer-
bis minuunt, quantum id sit osten-
dam: alijs, qui omnino non credunt,
fidē facere conabor, causam esse da-
tam non unī hominum parti aut fa-
ctioni, sed multis: nec multis solum-
modo,

VERA CONSERVANDA. 7

modo, sed multitudini, cur gaudere, Deo gratias agere, & tota mente amplecti hanc nouam mutationem debeant. Quod dum paucis uerbis facio, ut ego in exponēdo breuitatem polliceor, sic à uobis beneuolentiam in legendo & candorem peto.

CHRISTVS IESVS, qui à uobis iam diu secessit, cum è cœlo in terras despiceret, & quosdam pati inu- *Christus re-*
dux in An-
gliam.
 riam, alios crudelē in modum inferre cerneret, intimis uisceribus misericordiæ commotus, ad uos, ANGLI, redire tandē dignatus est: ut sub cruce laborantes & luctantes consolatione sustentaret, & aliorum crudelitati, quæ sibi ipsi modum adhibere non posset, modum ipse finemq; imponeret. Si hoc unum uobis dicerē, & Christum reducem tantummodo nominarem, nec ullum præterea uerbum facerem satis: magnificum & illustre beneficiū proposuisse, et si hoc solum dicerem, dixisse satis uiderer: quod tamen à nobis dici satis nunquam

quam potest ulla oratione, uel cogitatione cōprehendī. Quid enim, per Christū, maius in terris fingi potest, quā Christū, Deum ac Dei filium, Messiam & seruatorem descendere, & mortale genus afflictissimū & calamitosissimū inuisere? & ad hostes suos, à quibus spretus & cōtemptus est, reuertī, inter illos esse, cum illis uersari, colloqui, habitare? & in eo regno templum suum collocare, in quo & templum sordibus contaminatū fuit, & ipse cum templo eiectus & exturbatus? Nec enim dissimulandum, sed etiam atq; etiam cōfitemdū, Angli, peccatis eū nostris offensum, & ingratitude coactum semigrasse: qui alioqui suos nisi grauissimis ac iustissimis de causis nec reliquit ad tempus, nec omnino deserit. Neq; uerò negauerim hactenus nobiscum fuisse. nam qui complet omnia, qui digito cūcta metitur, cuius thronus est cœlum, cuius scabellum terra est, qui ubique est, ubi non est?

Fuit

VERA CONSERVANDA. 9

Fuit fuit uobiscum, quia nusquam non
 est: sed occultus fuit, & delituit: pa-
 lam in lucē, in Ecclesias, in pulpita,
 in cōciones ac cōtus publicos ac in
 mediū nō prodijt. Passim enim dis-
 iectus misellus Christus, errare co-
 ctus est: nūc uinculis detētus ac squa-
 lens in tetro & atro ergastulo: nunc
 in syluis, montibus & deserto regnū
 suū prædicās: aliās pastor oues suas
 ac pusillū gregem affatus est, in cam-
 pis & agris uagās: aliās in mari ac flu-
 ctibus huc illuc iactatus, nauta fa-
 ctus, seruili habitu sumpto, in nau-
 cula cū suis discipulis aliquot concio-
 nans: interdum cum pijs uiris Lon-
 dinī, aut alibi in angulo quopiam mus-
 sitans: nonnunquam fugatus, pau-
 dus ac trepidus, solū mutare, & in a-
 lias terras fugere compulsus: sæpe in
 cruce, in flammis, inter tormenta du-
 ra & dira, ad uos conciones quas po-
 tuit habuit. Cumq̄ nidum apud uos
 nullum ubi caput reclinaret, inueni-
 re posset, & se ad tempus ab immi-

*Christus pas-
 sus in An-
 glia.*

nēte ictu subduceret, cum loqui nō
 permetteretur, saltem unum aut alter
 rum interdum emissariū & Aposto-
 lum subornauit: aliās epistolam aut
 libellum quasi tabellariū & nun-
 cium cum mandato ablegauit. Sed
 hæc, ut dixi, priuatim facta sunt, ac
 furtim quodammodo, atque etiam
 subtimidè, ut ab eo, qui reus erat &
 tractus ad concilia, ubi nisi pro arbi-
 tratu & nutu iudicis uix cuiquā per-
 mittitur hiscere. Nūc uerò nō clam,
 sed palam: nō in solitudine, sed in fre-
 quentia: nō in tenebris, sed in sole cla-
 rissimo: nō sub tectis, sed sub dio uo-
 biscū agit: idq; intrepidè, nullius nu-
 tum aut uultum aut uerba sesquipe-
 dalia reformidās, nulla hypogæa, nul-
 los ignes extimescēs: nec rusticatur
 solūm, non cum paganis & plebeijs
 clancularios sermones miscet, nō in
 aurem loquitur, sed coram & in os:
 frequentat urbes & ciuitates, domi-
 natur in Ecclesijs: & per regnum to-
 tum, quod inusitatū est, regnat: triū-
 phat

VERA CONSERVANDA. 11

phat in suggestu, nec Paulinam uestram crucem ueretur ascendere: imò & aulas Nobilium ac palatium ipsum regale non erubescit ingredi: illaep̄ prætoría & subsellia, illos iudices aspicere audet, à quibus antè accusatus fuit, exagitatus ac condemnatus. Quis ergo exornare, imò enarrare potest, uel etiam admirari satis, tam raram, singularem & incredibilem Regis ac Domini nostri bonitatem, mansuetudinem, clemētiam, & humilitatem: qui expulsus redijt, odio habitus amat, conuicijs ac maledictis cōfixus benedicit: omnibus ignominijs appetitus, omnib. dicterijs & scommatis exagitatus, omnitormentorū genere uexatus, omnibus mulctatus & mactatus suppliēijs: tamen ad tam ingratos, inhumanos, maleficos, gratus, humanissimus, beneficus, non merito nostro, sed misericordia sua est reuocatus. Christum habemus, quē profligauimus: reductus est qui exulauit, appa
ret

ret qui euauit, exustus & in cineres
 redactus tanquã phoenix alter rena-
 tis pennis à rogo suscitatus est, mor-
 tuus reuixit, sepultus resurrexit. Ne-
 que redijt ut homo simplex & nudus,
 sed ut potens ac fortis Deus: non so-
 lus, sed comitatus: non ut salutet tan-
 tum, sed ut salutem, gratiam, miseri-
 cordiam, liberam uerbi prædicatio-
 nem, conscientię tranquillitatem &
 gaudium, Euangelium ac Testamen-
 tum suo cõsignatum sanguine, ut o-
 mnes cœli thesauros offerat & ape-
 riat. Nec ipse solum redijt, sed reditũ
 cum ipso exclusis patefecit: mœltis
 animum, afflictis solatium, spoliatis
 bona, pauperibus subsidium, uos pa-
 trię patriam uobis, uos uobis, uos &
 patriam sibi ipse, quem amisistis, red-
 didit. Hunc itaq; Christum reducem
 ac rediuium, quibus studijs profe-
 quemur? quibus laudib. dignis esse-
 remus? quo honore, quibus gratijs,
 qua gloria afficiemus? Equidem sic
 mihi persuadeo, & sic sentio, si tota
 An-

*Christus re-
 uersus quo-
 modo exci-
 piendus.*

Angliæ uniuerſitas, omnia capita cōferret, omnesq; ingenij opes conſumeret, ac tota mente in ea cogitatione uerſaretur: tamē antē, omnem aciem ingenij præſtringeret, omnes animi uires ac neruos hebetaret, q̄ poſſet huius rei ſplendorem intueri, amplitudinem cōplecti, profunditatem penetrare, ad altitudinem aſcendere. At quid opus eſt multis uerbis apud uos, prudentiſſimi uiri, quibus hoc ſatis & cognitū & pſuaſum eſt? Nam cū ſtudijs & uoluntatibus amabiliter conſpirantibus omnes, una quaſi uoce, Chriſto adueniēti acclamauitſis, & reuerſum excepitſis, ſatis quid de hac innouatione animi & ſententiæ haberetſis, declaratſis. Deinde quā ſuauiſ ſit Chriſtus, hiſ aliquot menſibus, guſtauitſis: quem nō dubito ſapere uobis nunc melius & ſuauius, poſt quā carueritſis, quā tū antē cū fruebamini. Nec quicquā dicetur hīc à me, quod concionatores ueſtri grauiffimo et maximo iudicio

cio uiri pro concione, pro sua sapientia, nō inculcant: quorum orationes & conciones bona ex parte eò comparatas esse puto, ut, quanto uos munere Dominus beauerit, pristinam religionem ac Christum filium suum restituendo, intelligatis. Sed quoniā omnibus hæc oratio nec plausibilis nec probabilis uidebitur: sed priora secula atq; antiqua tēpora desiderabūt, nouum hunc ac uerum Christū, quem ego prædico, nō agnoscēt, illis paulò post opera mea inseruiet, ut quantū maximè possumus tum illi, tū ego, tantū nitamur, illos repugnātes in nostrā trahere sententiam. Si quidem in ea opinione sum, & in animum sic induco meum, Christum nostros homines publicè ac totum per hos aliquot annos non coluisse, sed eum dimidiatum et mutilum more quodam suo ac ritu nō satis recto adorauisse: & Christi nō corpus, sed umbrā quandam fallacem & uanam habuisse. Cur autem ita sentiā, mox dicam,

VERA CONSERVANDA. 15

dicam, ubi fuerit eò peruentū. Cum
itaq; , ô Anglia, hæc religio sine du-
bio certissima, sine errore certissima,
uobis iterum diuinitus reddita sit, o-
ptimæ & electissimæ uirginis Prin-
cipis nostræ mādatur & edicto, cum
summo Senatus consensu publicata:
non est committendum, ut eam uel
negligatis propter torporē, uel con-
temnatis ob pertinaciam, uel nō gau-
deatis propter nauseam aut dissolu-
tionem, uel nō omnes ex animo con-
sentiatis propter ignorātiā. Ex his
iam cum hoc effectum sit, Christum
uerum cum uera religione & dolci
cōsolatione sua ad uos rediisse: nunc
date ueniā, patres & fratres, ut quod
supereſt, de retinendi modo senten-
tiam tantummodo meam, pace ue-
stra quod fiat, indicem. Sic enim fa-
ciendum, sic agendū, ut quā diu-
tissimē conseruetur: sic eo studio &
ardore amplectēdus Christus, ut lō-
gissimo tēpore fruamini. Quod trib.
modis potissimū fieri posse ostendā,

16
DE REFORMATIONE VE-
ra & perfecta. I. Pars.

REDIISSE ad nos Chri-
stum satis nō est, nisi sic
tractetur à nobis, ut diu
retineatur. Nec minor
est uirtus seruare, quàm
quærere. Itaq; summa religione &
cautione uidēdum est, ut nos ita ge-
ramus, ne rursus quem nacti sumus
elabatur. Perlatus est ad omnes ferè
auspicatissimæ & præstātissimæ re-
formationis uestre rumor: quam bo-
ni omnes lætis auribus accipiūt, ad-
gratulantur, approbant. Cæterum
ut nihil est in rerum natura quod sta-
tim omnibus numeris perfectū est,
quàm primū natum est: ita quædā
ad complēdam & absoluendā hanc
reformationem felicissimè inchoa-
tam, & miris modis prouectā, adijci
possunt non inutiliter. Vt igitur re-
diūt ad nos Christus: sic nobis est ad
nos ipsos & ad illum redeundū. Pri-
mus enim gradus reformationis est
à no-

*Christus re-
formatus in
nobis.*

VERA CONSERVANDA. 17

à nobis ipsis, ut uerè conuertamur et reformemur. Nihil enim proderit nouum Christum habere, nouam legem, et Euangelium, ac omnia noua exterius, nisi in nobis etiã fiant omnia noua, & uetera prætereant: nisi ueterem hominẽ exuamus, induamus nouum: nisi pristinis moriamur uitijs, uiuamus iusticiæ: nisi spirituales actiones carnis interimamus, nos ac nostra cruci affigamus, uetus fermentum maliciæ & nequitia expurgemus, cū Christo reuerso sepeliatur, ut cum eodẽ resurgamus, & toti renouati in nouitate uitæ ambulemus.

Quorsum enim prodest, fratres Angli, publicè reformari omnia, templum instaurari, ecclesias repurgari: nisi hominis interioris ac mentis accedat renouatio, digna nobis, digna Christo, digna Euangelio nouo quod profitemur? Nec ego unquã dixerim uerè ad nos Christũ rediisse, nisi etiam nostra corda resingantur, nosq; simul cum hac mutatione

immutemur, templumq; nostrum
 Christi domicilium conseruetur ac
 sanctificetur. An enim illū in tēplis
 manufactis habitare putabimus? an
 potius in animis, uerbo circūsonan-
 te aures, & sacramentorum pura ad-
 ministracione, ad ipsum conuersis?
 Non ostentatione, sed humilitate,
 non ministrorum prædicatione, sed
 auditorum conuersione, non splen-
 dida & illustri Ecclesiæ facie, sed in-
 terna animi specie, non Euangelij fo-
 lijs, sed fructibus placatur Christus,
 ac retinetur. Hæc externa sunt, & fal-
 lere possunt, nisi fide certa & uiua cō-
 prehendantur, & credantur, ac in no-
 bis operentur: nec magis cōducunt,
 quàm bonum semen iactum in ma-
 lam terram, spinosam aut saxeam.
 Nam utut circumferatur ore homi-
 num religio, ac in labijs natet: uera
 tamen non est, si non in corde radi-
 ces altas agat, & efflorescat, & fru-
 ctum proferat. At ut foris omnia ni-
 teant, intus squaleant, ut Respub. re-
 forme.

VERA CONSERVANDA. 19

formetur, domi autē fœditate ac deformitate uitiorū horreas : quid hoc aliud est, quàm labijs Deum adorare, corde procul abesse: quàm Iudæizare, ac Templum Domini, templū Domini clamare: quid aliud, quàm sepulcra esse dealbata cū Phariseis, quàm urceos & pocula foris lauare, tū intus illota sint & immūda: Quare dissidij causa inter nos et Christū, *Discessus Christi cæti* cur scilicet nos reliquerit, *sa, peccatum;* altius est repetenda, & cum animis singulorū penitius consideranda: ut ea perspecta, odium quod nos disiunxit, tollatur, gratia reconcilietur & recolligatur. Quæ fuit ergo, fratres, repudij ac diuortij causa: Peccata uestra dissidium fecerunt inter me & uos, clamat, Esaïæ uoce, Dominus. Amoris itaq; redintegratio, est causæ remotio. De communionē Ecclesiæ eiecit, ut peccatores: non nisi purgatos à peccato, tanquam à lepra, recipit: his qui mundi sunt, templi fores aperit. Nec sanctissimus Iesus domum

impuram ingreditur, nisi dæmonio prius exturbato. Si itaq; uerè perficere hanc in nobis coeptam reformationem uolumus, quod in Nouo testamento ac ueteri legimus & uidemus; id non solum oculis est contemplandum, sed in omni uita, ac quidè diligenter exprimendum. Non ignoratis, charissimi fratres, abijisse à nobis Christū, EDOUARDI beatæ memoriæ principis tempore, peccatis nostris illum ad iram concitantibus; auctam esse iam illam mensuram, & excreuisse in maximum cumulum, MARIA regnante, ac multis nos prophanis cultibus commaculatos fuisse, sacris impijs corpus nostrum, spiritus & animi tabernaculū, à Deo sanctificatum, interfuisse: ut aliud nihil grauius in oratione ponā, quod uestra conscientia facile animis uestris repræsentabit. Cum idololatRIA sua ludæi patres nostri Deum ac patrem offendissent, uellentq; cum eo in gratiam redire, primus ad concilian-

ciliandam beneuolētiam aditus fuit
poenitētia. Sic Dauid, sic Daniel, sic
Hieremias clamant ac fatentur, se ab
eo desciuisse, reges ac principes &
patres peccauisse, transgressos esse le-
gem, non obtemperasse uoci Domi-
ni, non prophetis: orant, ut ira & fu-
ror à se & urbe Hierusalem recedat,
ut preces seruorum auribus audiat,
oculis uideat: ut propter se ac nomē
suum ferat opem, & non differat, uul-
tumq; serenū ostendat erga sanctua-
rium. Nec enim quisquā suū uel pec-
catum, uel crudelitatem, uel ignoran-
tiam, uel superstitionem, uel obstina-
tionē, uel errorem, uel infirmitatem
tueri uel tegere debet: sed agnosce-
re, non malum malo addere. Reiecit
Ecclesiam nostram Christus, & sem-
per reijcit ut foedifragam & spiritua-
liter constupratam: nec sponsam suā
redamat, nisi castā & religiosam uir-
ginem. Abiecit nos ut perfugas: am-
plectitur non nisi resipiscentes, & ad
nos & ad se reuertētes. Si idola ē tem-

Poenitentia.

*Idololatria
uetus ex
animo eij-
cienda.*

plis sublata, irrepant in animum, & statuae in cordibus statuuntur: deformatio illa est, non reformatio: et loci mutatio, non rei depulsio: eoq̄ perniciosior, quò interior & propior. Cumq̄ simplicitatem & nuditatem Christi profiteamur: an leuitas in moribus, luxus in uestitu, in tota uita deliciae, securitas, supinitas nō dico remanebit, sed augebit. Siccine Christum, siccine Christianam professionem, siccine Euangelium honestabimus? Hanc ego reformationem deformem planè & preposteram libenter nō audio. Etenim si adhuc in animis fex superstitiosa ueteris idololatriae inclusa sit, nisi effrenis uitae dissolutio in sobrietatem uertatur, nisi ambitionis faces inflāmatae extinguantur, & auaritiæ idolum è pectoribus eijciatur: si adhuc scelus & scœuitiam anhelemus, nisi superbię cristę depri mantur: puro, simplici, pauperi, miti, humili Christo nullus est apud nos relictus angulus. Quare si luce gaude mus,

mus, detestemur tenebras: si Christū cupimus, Baal, Belial, totusq; papismus & Satan omnis mali parens repellantur.

Nec satis mirari possum, nec satis *Disciplina*
dolere, cum intelligam in his locis *Ecclesiasti-*
pudari disciplinam Ecclesiasticā, & *ca.*
uel nullā esse, uel nimis laxā, uel non
satis uigilanter administratā, in qui-
bus tamē alioqui religionis sincera
effigies cernitur: quasi Euangelium
esse posset, ubi non uiuitur Euange-
licē: aut quasi Christus læto, carnali,
uoluptuario delectetur Euangelio.
Quid est enim minus Euangelium,
quā cū uita professioni non re-
spondeat, q̄ laxare habenas, & fre-
num, quo flagitia coercentur, respue-
re: iustis quidem lex posita non est,
nec enim terror legis eos percellit:
sed cū spiritu Dei agantur, hic san-
ctus & pius impulsus illis est instar le-
gis & calcaris. At in Ecclesia manere
debet censura & iurisdictio, non mi-
nus quā gladius in Repub. Quos-

dam pœne metus reuocat, quosdam
 reprimit pudor, quasi medicina que-
 dam ad sananda uitia ualde accom-
 modata. Num Iudæi olim iniustis uel
 leuib. de causis ἀποστασίους facient,
 & à societate Ecclesiæ segregabunt:
 num Papa clauis apud se reseruabit,
 & fulmine suo bruto & stulto quos-
 uis feriet: & uera Christi Ecclesia eo
 priuilegio & autoritate iusta priua-
 bitur: Exemplum Pauli nō solum in
 Corinthiaca ecclesia, quæ iam dele-
 ta est, ualere debet: sed in omnibus
 ecclesijs, ut quædam correptionis
 & correctionis uirga adhibeatur, ne
 fenestra aperiatur ad omnem impu-
 ritatem, ad sacramentorum contem-
 ptionem, ad inobedientiam. Non di-
 co omnibus hoc dandum, ut omnia
 morosius, & leuicula, pro bilis suæ,
 nō criminis ratione, puniant: sed Ec-
 clesiā cum dico, nō unum aut alterū
 sacerdotem aut ministrum, sed legiti-
 mum ac Christianum cœtum nomi-
 no & inuuo: ut tradatur in spiritu le-
 nitatis

nitatis Satanae, ut pudeat ad tempus, qui grauius peccat: ut non semper, sed raro excommunicatio, ut dicitur, exerceatur: ut maleficus tanquam ethnicus habeatur, & publicanus, donec resipiscat. Quamobrem, nobilissimi & grauissimi uiri, etiam atque etiam peto ac supplico, ut uos qui à uitij abestis, etiam has uias intersepiatis, quae patent ad uitia: ac uitij, quantum potestis, omni cōsilio & autoritate obstetis, ea ratione & remedio, quod est in sacris Scripturis expressum, & in recte constitutis ecclesijs receptum. Sit ergo haec prima reformationis perfectae ratio, nostri ac peccatorum recognitio et emendatio. Deinde, seuerior adsit in Ecclesia castigatio & animaduersio: ut illa laxitas & remissio frenetur, quominus & leuius deinceps peccetur. Non enim reddidit nobis Christus preciosum suum Euangelium, ut eo ad carnis abutamur licentiam: sed ut nobis & mundo renunciātes, ipsi &

uerbo adhæreamus tenacius, ac ut
 uamus paulò astrictius. Verùm quia
 non satis est cœpisse bene, nisi me-
 lius progrediamur, & optimè cur-
 sum quē instituimus & ingredimur,
 conficiamus: ideo nobis porrò per-
 gendum est & proficiēdum. Sic erit
 plena & reformatissima hæc conuer-
 sio. Diximus de moribus et uita, quæ
 in hominibus quasi renatis, & à cor-
 ruptione ad Euangelij institutū, seu
 conuersationem Christianam demi-
 grantibus desideratur: ut Petrus con-
 uersis dixit in Act. Apostolorū, Re-
 sipiscite. Nūc de progressu, & de Re-
 ligione ad finem usq; constanter reti-
 nenda dicemus.

II. PARS, DE REFORMANDA
religione, constantia & perseue-
rantia.

Cum nihil sit in rebus humanis
 firmū ac stabile, sed omnia in-
 certis uicibus ac quasi fluctibus in sa-
 lo quodam iactentur: tamen sic con-
 stituendum est, uerbum Domini ma-
 nere,

nere, quantumuis mundus & res no-
 stra, ac tempora atq; homines mutē-
 tur: quantumuis cœli & terræ figura
 & habitus transeat. Sunt ergo animi
 nostri religionis certa quadam scien-
 tia tingendi, & ita cōstituendi ac fun-
 dandi, ut quęcunq; temporis tempe-
 stas, pluuiæ, imbres ac procellæ in-
 gruunt, eadem Dei domus stet incō-
 cussa, & in rupe ac petra extructa,
 non collabatur. Et licet architectus
 interdum & operæ moriantur, stru-
 ctura tamē eadem manere, nō inter-
 mori debet. Non enim pēdet ab ho-
 minum uel occasu uel regno diuina
 religio. Sed hæc uera esse nemo non
 concedet: at de uestra hac religione,
 quam ego ueram statuo, quæ nunc
 celebrata & promulgata est, for-
 tassis sunt qui dubitāt. Quibus hoc
 loco, ut antē pollicitus sum, quan-
 tum in me est, nostram hanc proba-
 bo sententiam: ut cum liqueat quod
 in controuersia est, hanc esse ueram
 & antiquissimam ab ipsis Apostolis
 ductam

ductam religionem: & pateat quod
que, ut dixi, ueram, quæcunq; sit, nõ
esse subiectã mutationibus, nec prin-
cipum morte aut uita metiendã, nec
ulla humana prudentia uiolandã aut
tollendam: intelligat esse uobis, cla-
rissimi ac sapientissimi uiri, in ea for-
titer perseuerandum. Nec procul ac-
cessendum est argumentum, cum à
uobis ipsis & à testimonio uestro pe-
ti facile possit. Appello enim con-
scientiam et grauitatem uestram, or-
natissimi & charissimi fratres, & ue-
strum in hac re iudicium multũ pon-
deris habiturũ ad hoc probandum
cõfido: etiamsi alias ego rationes in
præsentiã non afferrem, ad hanc cau-
sam nostram defendendam. Si uetus
ille Christus (sic enim inuitus in hac
maliciã temporũ loqui cogor) quẽ
prior illa etas thure, suffitu, sacrificijs
placare, humano quodã, Iudaico &
ethnico cultu celebrare, quẽ huma-
ni sanguinis effusione sibi cõciliare
& deuincire conata est, Op. Max. ac
perfe.

perfectissimus ille Messias & Christus fuisse: non opus esset re denuo subducta, & ad calculos reuocata, decretum antiquum refigere, ac novum constituere, ac secundis comitijs & concilio meliore priora tollere. Sedenim prudentia uestra uidit, alterum Christum ui obtrusum, non ratione introductum fuisse, autoritate magis quam ueritate confirmatum: temporum malignitate & hominum caecitate nixum, non uerbi diuini ac incorrupti iudicij suffragatione approbatum: obliquis cuniculis, ac dolo malo irrepisse, uel potentia quadam irruisse, non recta ac uera ratione intruisse. Itaque ad hunc Christum, quem uox patris de coelo clamantis audire iussit, recurrere maluistis, quam male currendo peius progredi: & errorem potius recognoscere ac fateri simpliciter, quam in errore persistere contumaciter. Hinc res acta est palam, & transacta in Senatu ac consensu omnium ordinum, Nobilitatis, cleri,

cleri, plebis astipulatione, omnibus partibus, candidissimo suo puncto, consentientibus. Qua in re, dum Spiritus sanctus diuino instinctu, sacro sancto Scripturæ oraculo, & nouis atq; felicissimis R. M. auspicijs et ductu, uelificatione mutata, cōsilijs posterioribus (quæ saniora & maturiora esse solent) acta antegressa corrigitis: duas res uno facto testari uniuerso orbi terrarum uidemini: tum quòd rumoribus salutem animarum uestrarum anteponatis: tum quòd rem priuatam & nominis existimationem, Reipublicæ Christianæ ac ueræ populi totius dignitati posthabeatis: quem rectè magis institui, quàm impiè peruersis opinionibus inficere, & in sempiternis ignorantiae tenebris uersari, more aliarum gentium, cupitis. Deinde quod ad nostram causam facit, inde satis probatum est & testatū, hæc antiquando, illa renouando, quid de actis illis prioribus sentiatis, Cæterum non me late-

VERA CONSERVANDA. 31

et, causari posse aduersarios, si qui
 sint, aliquot è uobis quoque qui has
 nouas leges rogastis, potuisse æquè
 ac priores, uel dolo decipi, uel igno-
 ratione hallucinari, uel metu cogi,
 uel gratia adduci, ut nō tam ex scien-
 tia ac conscientia, quàm ex affectu
 quodam alio non bono sententiam
 diceretis. Quo animo quisque assen-
 sus sit, nec illorum est, nec meum, te-
 merè definire, uel ullam in partem di-
 sputare. Domino enim uestro statis
 aut caditis, optimo & iustissimo om-
 nium nostrū iudice. Ego tamē de
 instituto uestro candidè sentire ma-
 lo, quàm cum illis malè: & charitas
 non tam esse debet in sinistram par-
 tem, quàm in dextram, propensa: &
 cur hisce, quas obijciunt, causis pru-
 dentia ac pietas uestra cum gravita-
 te coniuncta permoueretur, non ui-
 deo: cū in negando et reclamando
 nullum insit periculum, in affirman-
 do & assentiendo nullum premium.
 Nam in Senatu, ut fertur, patuit om-
 nibus

nibus ad dicendum locus, nec ulli hominum generi potestas contradicendi, suamque fidem profitendi interclusa est: imò integrum fuit cuique liberis uelitari ac pugnare sententijs. in quo summa elucet æquitas & moderatio principum, qui allícere, ducere, persuadere, non cogere, trahere, iubere uoluerunt: ut impudens mendacium sit, si quis iam dixerit, autoritatem uicisse, non ueritatē. Illud etiam constat liberū fuisse aduersarię parti in publica disputatione suas partes tueri, arbitris adhibitis incorruptioribus. siue uoce, siue calamo certare, siue opponere, siue respondere maluissent. Quod cum publicitus sine fraude & fūco actū sit, ut qua in parte argumentum & ratio præponderaret, eò inclinaret uictoria: cur illi homines subterfugerint, quo minus expectationi suorum, & imperio Regio, & Nobilitatis uolūtati, & Petri præcepto, de ratione fidei suę reddenda, satisfecerint: equidem non possum ullam

honestam causam conijcere. Atqui ita sanè sit ut uolunt: fingamus non quod est, sed quod illis uisum est, in animis multorum latebras fuisse & absconditos recessus, atq; etiam cogitationes, quæ uel mundum uel carnem sapiunt. De hominib. tamẽ certamen non est, sed dere: & non tam qui sint, sed quid sit quod sanxerint, doctis & ratione ac sapientia præditis hominibus est ponderandum.

Quarè ne sit humanitati uestræ molestum aut graue attendere: dum indicia quædam & *κρίτηρια* adduco, nõ tam è scholis petita, quàm quoad maximè possum familiarissima, prudentiæ uestræ nõ ignota: quæ tamen recognoscenda proponam, ut uulgus etiam possit tanquam ueritati testatissimæ & clarissimæ subscribere, & in uestram ac nostrã pedibus ire sententiam. Vnde ueri Christi & suppositij, ueræ & simulate religionis discrimẽ, oculis atq; adeo manibus sentiantur. Interim quisq; præiudicijs et affe-

Veræ religionis signa.

tribus nihil tribuat, sed animum beneuolum & ueritati cedere paratum accommodet.

Primum discrimen doctrinae ac doctorum.

Primum illa censenda est sancta & sincera Religio, quae uerae Theologiae fundamēto, & sacro uerbi diuini testimonio nititur. Et illi boni ac legitimi pastores esse uidentur, qui non sua cōmentā, sed Dei oracula ad docendum simplices, ad refellendum pugnaes, ad reprehendēdū malos, ad confirmandum bonos, ex ipsis fontibus hauriunt. Quis est autem tam duro ore, qui hoc negare audeat? cū Petrus dicat, Prophetico sermoni ceu lucernae in obscuro loco apparenti esse attendendum, donec dies illucescat, & exoriatur in cordibus nostris Lucifer: cū affirmet Scripturam non esse priuatae interpretationis, non esse allatam olim uoluntate hominis prophetiam, sed afflatu S. Spiritus sanctos Dei homines esse loquutos: cū aperte scribat, Si quis loquatur, loquat̄ eloquia Dei: Haec est

est enim rupes, in qua uir prudēs ædificat. Hęc lucerna pedibus nostris & lumen semitis: extra quod omnia tenebris cæcata, & nocte sempiterna circumfusa iacent obscurissima. Iam nullum esse uestrū arbitror, qui non audiat & uideat nostros, quos habetis, doctos & probos uiros, in omni examine ac quæstione ad hoc tribunal prouocare, ad hunc lapidem Lydiū omnia probare, hoc malleo aduersaria munimenta labefactare & perfringere. At quid cæteris? Latius patet hoc argumētum, quā ut hoc tempore mihi ad scribendum angusto, & hoc loco ad uos, hac oratione tractari posset. Imò non argumentis, sed querela opus est. Quid enim, prò dolor, audit misella & indocta plebs, quā concilia, doctores, patres, decreta papalia, miracula, prophetias, fabulas, uitas sanctorum, ueritates non scriptas, rationes incertas, sententias ex bonis scriptoribus malè detortas, detruncatas, ac misere-

re discerptas, deniq; inuenta nō tam
sobriorum & sanorum hominum,
quā uinolentorum & insanorum
somnia: Nimum nimiū degenera-
uit hæc hominum natio, à Christi &
Apostolorū uestigijs, qui legē Dei,
qui Mosē & Prophetas citarunt.
Nimum Pharisæi facti sunt qui di-
cuntur Christiani, & qui sibi uiden-
tur Christianorum columina, docen-
tes traditiones, doctrinas & manda-
ta hominum, Rabbinis ac Commen-
tarijs tanquam optimis ducibus cre-
dentes, cæci ac duces cæcorū, à quo-
rum fermento suos Christus, ego no-
stros abduci cupio, & ad fontes i-
psos reuoco, à riuulis et lacunis, quā-
tum quidem possum, etiam atq; etiā
auoco. Est enim profecto luce ipsa
clarius, quicquid quicquid cōtrā cau-
sentur, eos sacrarum literarū puteos
rueribus oppleuisse, & penitus ob-
struxisse, ne aqua, quæ ad uitam æter-
nam fluit, per animas & cōscientias
Christianorum permearet: qui Euan-
gelio se

gelio se non credituros dicunt, nisi
 Ecclesia Romana comprobauerit,
 qui Scripturæ autoritati Ecclesiæ ma-
 gisterium præferunt, qui uerbi diuini
 repagulis effractis, liberi, effrenes, so-
 luti euagari, non iugo Christi subdi,
 nõ laqueis eius uerbi astringi solent.
 Verum hanc querelam, & hunc sacri
 studij contemptum uel neglectum
 uel frigus in aliam reseruabimus op-
 portunitatem. Ex his perspicere pro-
 sapientia uestra potestis, quos te-
 stes uterque citet maximè. Nec so-
 lum est uidendum, unde & ex qua
 officina suas rationes procudant, sed
 quid fabricent, & quid prædicent.
 Si uerè iudicare uolumus, intellige- *Secundum.*
 mus, quod intellectu & cognitu est
 dignissimū, in his controuersijs quæ
 totū orbem Christianum & diu tor-
 quent, & mirandum in modum dila-
 cerāt, alteros ea sequi dogmata, quæ
 Christo suam gloriam asserant, no-
 stræ carnis fastū deprimāt: alteros se
 ac sua usq; ad sydera extollere, Chri-

stum ad infimum propè dixerim gra-
dum deijcere. Qui hoc probari po-
test: Isti, libertatem arbitrij sui factati:
illi seruitutem agnoscunt, uires suas
extenuant & pro nihilo ducunt, gra-
tiam, quæ sola potest omnia, euehūt.
Isti, opera, præuisa, præparantia, su-
pererogationis, & nescio quæ alia ad
iusticiam stabiliendam & perficien-
dam aduocāt: illi sola Dei misericor-
dia se stare dicunt, nullis meritis præ-
fisos, audere se ad tribunal Iudicis si-
stere, at per fidem solā in Christo le-
suredemptos, iniustissimōs Adami
& sua corruptione, iustissimi agni
precioso sanguine purgatos esse &
iustificatos. Illi, Papam indulgentia-
rium constituunt, et à pœna ac culpa
liberare posse cōtendunt: nostri, hoc
propriū Christi officium docent,
qui tollit peccata mūdi, nec aliud es-
se propitiatorium, uel expiatoriū uel
purgatorium. Isti, in sacra cœna Chri-
stum mutilant, & calice populū frau-
dant: nostri, totum ac integrum fidei
&

& spiritui communicantium porri-
 gunt. Isti, naturas cōfundūt: nostri, di-
 uinitatem ab humanitate separant:
 monstra & metamorphoses substan-
 tiarum inducūt isti: nostri, efficacem
 & spiritualement cum Christo cōlesti,
 ad Patris dextram, coniunctionem
 statuunt. Isti, non contenti suo seque-
 stre, Diuos ac Deas inuocāt: nostri,
 nec ad mortuos nec ad Angelos aut
 Archangelos confugiunt: cum à Pa-
 tre nostro qui est in cōelis, & filij no-
 mine iubeantur petere. Quid plura
 enumerē, in hac causa infinita, tamē
 perspicua? Nonne uidetis in hac mi-
 ra opinionū dissimilitudine, ut sem-
 per aliquid Christo derogent, & sibi
 particulam aliquam adrogēt? Non-
 ne humilitatem cum superbia, spiri-
 tum cum carne, rectā rationem cum
 insania pugnare intelligitis? Cū his
 Paulus in Epistolis digladiari coa-
 ctus est, quos pseudoapostolos, pseu-
 do prophetas, canes, circumcisionē,
 imō concisionem, malos operarios,
 &

& crucis Christi inimicos appellat.
 Nec enim hi à nostris pseudo-chri-
 stianis & iusticiarijs ulla in re discre-
 pant: nisi quòd hi sanius etiam quàm
 nostri senserint. Nam Deilegē cum
 Christi cruce coniunxerunt: nouitij
 horum æmulij, operibus suis, aqua lu-
 strali, consecrationibus, oleo, ieiu-
 nijs fictitijs, obseruationibus dierum
 alijsq; sexcentis ritibus à se excogita-
 tis, nō in lege Mosaica descriptis at-
 tribuunt. Si quis autem nunc querat
 à me, unde hanc regulam ad discer-
 nendum prophetas sumpserim: is sic
 habeat Patrem sic è cœlo uoce emis-
 sa edixisse, Hic est, inquit, filius meus
 dilectus, ipsum audite: Paulum scri-
 psisse, missum se ad Euangelium ser-
 uatoris Iesu prædicandum, nec aliud
 scire uel annunciare, q̄ Iesum Chri-
 stum & hunc crucifixum: nec aliud
 fundamētum à quoquam ponendū,
 quàm quod positū est, Christoq; Ie-
 su non ligna, non foenum, non stipu-
 lam superstruendam. Quare sic cre-
 dendum

VERA CONSERVANDA. 41

dendum & statuendum, ueros con-
 cionatores esse, qui mysterium hoc
 Christi fideliter dispēfant, qui illum
 solum credunt, prædicant, ornant:
 qui se, qui sua, qui carnem & sangui-
 nem nihili putant: qui merita, uirtu-
 tes, facinora præclarissima, pro ster-
 coribus ducunt, qui nihil sibi usur-
 pāt, qui ei, qui cruce sua meritus est,
 hanc prærogatiuam, omniū Domi-
 no & seruatori uindicāt. Sed præ-
 terquàm quòd in una & eadem ma-
 teria subiecta non uersentur, etiam
 tertium discrimē insigne est ad mon-
 strandum, & ad cognoscendum uti *Tertia dif-*
 le. Ex fructibus eorum cognoscetis *ferentia.*
 eos, Seruator ait: quod præceptum
 patet latissimè. Fructus enim omnes
 Scribarum & Phariseorū apud Mat-
 theum notati à Christo, ita aptè huic
 hominum generi conueniunt, ut ni-
 hil cogitari aut dici possit similius.
 Non dico illa, onera grauià colliga-
 re, & traditionū plaustra inuehere,
 spectari ab hominibus in eleemosy-
 nis,

nis, preculis, abstinentia, amplificare
 togas ac fimbrias, summamq; reli-
 gionem in uestibus, stolis & histrio-
 nico suo apparatu ponere, primos
 accubitus in mensa, salutationes in
 foro, primas sedes in cōcilijs, prima-
 tum in Ecclesijs, & regnis ambire &
 uendicare, Magistrorum, Rabbino-
 rum, Doctorū titulis superbire, nec
 introire ipsos in regnum cœlorum,
 nec alijs introitum permittere, proli-
 xè precari, domos uiduuarum deuo-
 rare, profelytos & nouitios ac mona-
 chos conquirere, plenos esse hypo-
 crisi, iniquitate, & alijs uitijs: hæc in-
 quam omitto, ut & illa: maximā par-
 tem sacrificulorum ab omni genere
 politioris doctrinæ alienam esse &
 abhorrere ac persequi: deinde aua-
 ros eos ac rapaces esse, plurib. sacer-
 dotijs onustos, de suis fructibus, de
 mentha, anetho, & cumino, ouis &
 gallinis ac decimis pro concione ad
 populum blaterare: prohibere san-
 ctum & immaculatum cubile, cum
 ipsi

ipsi cautè uiuant nō castè: culices ex-
 colare, camelos deglutire, fidem, mi-
 sericordiam, iudicium non magno-
 pere spectare, leuicula grauius tra-
 ctare, prætermittere grauiora. Illud
 omittendum non est, in forma pre-
 candi & gregis cura maximam esse
 differentiam: non modò quòd cœle-
 stes & terrestres Deos ac patronos
 tutelares asciscant: sed quòd altera
 pars ita oues suas pasci ac saginari &
 erudiri cupiat, ut omnia noto ac po-
 pulari sermone tractet & peragat:
 nec lucem, nec solem, nec aspectum
 uel nasum hominū doctissimorum
 uel intelligentiam indoctissimorum
 refugiens. Contrà faciunt alteri, pre-
 ces & horas canonicas, quas non in-
 telligunt, demurmurâtes, & populū
 barbara & Romana lingua Deum *Lingua pe-*
 suum appellare imperâtes. Ita ne ue- *regrina.*
 rò Christianus populus in deteriore
 & miseriore loco futurus est, quàm
 Iudaicus? Nam ex fontibus Israel be-
 nedicebāt Domino, et Hebraicè He-
 brai

braei loquebantur. Et Gentes sic
mauit Christus, ut non Hebraico idio
mate, quod nesciebant, sed Graeci gre
ce nouum foedus consignatum lege
rent: cur hodie sic inuidet plebi, cur
celant & supprimunt Euangelium,
quod non in aurem, sed in tecto pra
dicandum euulgauit, & omnibus ad
legendum & intelligendum commu
nicauit: Quorsum haec preces, & haec
linguae sic loquentes, hic spiritus &
halitus uerborum, si mens fructu
careat: Cur homines brutos & ali
nos, equos & mulos esse uolunt, in
quibus inest nulla intelligentia: In Ec
clesia, inquit Paulus, malo quinque
uerba mente mea loqui, quam decem
millia uerborum lingua. Quod dum
ueri ministri & in uertendis popula
riter libris, & in precando obseruat,
reliqui tenebris obtegunt omnia, ne
praestigiae ipsorum & incantamenta
deprehendant: uel ex hoc uno qua
les pastores sint, si aliud non adijce
retur, promptum erit intelligere. Sic
ergo

ergo existimandum, non uos sed uestra ab ipsis quæri, qui malignè quæ uestra sunt auferunt, & Christum ac Christi Testamētum è manibus excutiūt. Præter hunc inuidiæ fructū & gregis incuriā, etiam insignis eorum crudelitas & in persecuēdo immanitas, ac cædes innumerabiles, fructus sunt euidentissimī, unde facile nostri ab illis discerni queāt & inter nosci. Non enim mētitur ueritas. Caute, inquit, à pseudoprophetis, qui ueniūt ad uos in uestimentis ouium, cum intus sint lupi rapaces. Hi spiritus probant, qui sint Christi uerè discipuli. Spiritus Christi mitis est, mansuetus, parcit, conuiuet, ignoscit, dolet, cōuertit: spiritus diaboli rugit, fremit, quarit, mactat, deuorat, frangit nō corrigit. Discunt illi à Christo humiles esse: alij à patre suo docti, crudelitatem spirant, furiūt audacia, carnibus sanctorū inhiant, sanguinem sitiunt, capita & animas petūt. Quid exempla quærimus? Utinam domi
non

*Spiritus dī
uersi.*

non fuissent. Adhuc resident in uisceribus Reipub. uestræ, ô ciues Angli, & nobilissimi uiri, qui hanc quam dico occisionē & stragem cruentis manibus fecerūt: quam, ita me Deus amet, nec calamī pudor uult, nec dolor potest commemorare. O quales amissimus: sed non possum hanc narrationem ingredi, imò nec cogitare mecū sine lacrymis. At quos & quātos crudelis Satan nobis eripuit, sine causa, sine scelere, sine culpa & sine crimine? Quid enim illi tot Episcopi & tot nobiles, ac optimi uiri fecerūt, quid peccarunt, quid cōmeruerunt? excellētes, sancti, docti, splendidissimi homines? Quid fecerunt? quid? Id quod Abelus à Caino occisus, aut quod ouis, cum turbare potum lupi diceretur. Omnino nihil. Fraudis illis fuit non fraus, non proditio patriæ, nō hæresis: sed amor Christi, & pietatis studium, & uestræ, ô Angli, salutis diurna & nocturna sitis. Ista nimirum serpentis est & fuit & erit malitia,

malitia, hi sibili, hi morsus, hoc uenenum mortiferum. At ex altera parte quid nunc fit? A uobis peto, qui ELIZABETAE regni spectatores estis oculati. Vivunt & ualent ac in senatum uenerunt, si uera sunt quae scribuntur & narratur, huius crudelitatis auctores aliquot & administri: quorum morte non delectatur clementissima Regina: non reppendit his qui ipsam e medio sublatam cupierunt. & emendari eos uult & ad mentem meliorem reduci, non interimi. Nec enim ulla eos poena coercet, nisi custodia, & custodia optabilis & liberalis, non carcer, sed domus uirorum Nobilitum, & coercet numero paucos, nec religionis hostes, sed lese maiestatis reos: quos Regni acta et sanctiones HENRICI VIII temporibus, capite plectunt & morte grauissima. Eadem fuit EDOUARDI VI clementia, quam alij uocant indulgentiam, qui tantum abest, ut in ullum Romanae sectae discipulum hoc genere supplicij animaduert-

maduerit, ut etiã ne dignitatibus
 suis eos deturbauerit, si in conscien-
 tia sua acquiescentes, publicã Reip.
 pacem non perturbarent. Hoc itaq;
 documentum haud minimum apud
 uos diligentius perpendite, ueram
 Ecclesiã affligi, pati, uiri: falsam & ma-
 lignam opprimere, sæuire, laniare.
 Ad summam, tria hæc signa & tesse-
 ras Christianæ & antichristianæ do-
 ctrinæ & doctorũ, hæctenus demon-
 strata sunt. Primum, cum ex uerbo
 Dei, nõ uerbis hominum afferuntur
 testimonia. Deinde, cum Christi glo-
 ria, crux, uexillũ erigitur, nostra om-
 nia prosternuntur & abijciuntur, in
 omnibus quæ defenduntur opinio-
 nibus. Tum quando fructus euange-
 lici sunt, & Spiritus lenes non sangui-
 narĩ, omnibusq; modis populũ Dei
 erudire, uoce, libris, linguis student,
 & scire quã nescire, ueritatem uide-
 re quã errare malunt. Cetera parti-
 cularia, quia sunt obscuriora & lon-
 giora prætermisi, his quæ sunt claris-
 sima

sima & exploratissima, contentus.
 Longior fui in hac doctorum colla-
 tione, ut doctrinã ueram ad hũc mo-
 dum examinatam et cognitam, cola-
 mus semper & propagemus. Quid
 enim causæ est, cur hanc religionem
 & hunc Christum, & hanc doctrinã,
 grauissimis de causis reformatam ac
 reuocatam non amplectamur, auto-
 ritatẽ Scripturarum confirmatam,
 Christum purẽ, et quidem solum an-
 nũciantem, & euangelicis uirtuti-
 bus fructuosam? Cur alterã ablatam
 desiderabimus, quæ nec uerbo con-
 tinetur, nec Christum simplicem do-
 cet, sed dignitatẽ suam uenditat, quæ
 & crudelis est & sanguinaria, & inui-
 da, non gregem ullo salubri pabulo,
 sed ignorantia & nebulis pascens ac
 fumo uanitatis suffocãs? Proinde te-
 nenda est, ac toto animi robore de-
 fendẽda, nec ullo modo ad dextram
 uel ad sinistrã deflectendũ. Et quan-
 quam maxima pars hominum mun-
 do & Mammonæ dicata, & alijs re-
 dibus

bus addicta parum p̄si habeat quid
 de religione fiat, eamq; aut contem-
 nat aut leuiter curet: sciendum tamē
 nobis, quos Christi spiritus illustra-
 uit, nihil esse, in toto orbe terrarū ac
 in tota rerum uniuersitate, religione
 prestātius, augustius, uerius: ueritate
 nihil Deo simili⁹, qui est ipsa ueritas:
 Dei autem causam suscipere, tueri, &
 aduersus omnes potestates terre-
 stres, & inferas & superas propugna-
 re, & etiam pro ea, omni ope & om-
 nibus uiribus pugnare, hominū est
 Christianorū, etiamsi ea de re sit mo-
 riendum. Nec tamē moritur qui pro
 Christo moritur, sed uiuit. Quare si
 Papæ Bulla mercenaria & uenalis,
 quauis certē bulla inanior, Cardina-
 le Polo offerente, Stephano Gardi-
 nero suadente et p̄eunte, humiliter
 fuerit admissa & suppliciter: multo
 magis exosculanda hæc, quæ affertur
 nūc, Christi benedictio gratuita, qua
 regni cœlestis diuitiæ promittuntur,
 & optima fide exhibentur. Hic itaq;
 requiritur

*Christi &
 Papæ in-
 dulgentia.*

VERA CONSERVANDA. 51

requiritur in magistratibus zelus, in ministris ardor, in omnibus sancta & pia cupiditas huius regni amplificandi & propagandi: ut plebs admoneatur, paruuli à lacte matris doceantur, ædificentur singuli, cōuertantur impij, infirmi in hoc suscepto proposito cōfirmentur: ut paulatim hoc regnum serpat, et peruadat ad omnes, crescatq; ac multiplicetur. Ad Domini mensam reuerēter et sæpe accedendū: ueritas nō solum cognoscenda sed amanda & expetēda: frequentandæ conciones, audiendū concionatores, non spernendū aut deridendū. Siq; adhuc quippiam sit, quod ad perfectā Ecclesiæ Christianæ ideā & formam desideretur: omni maturatione enitendū, ut purissima illa nullis ceremoniarum uel laqueis impedita, uel sordibus inquinata religio, primo quoque tempore stabiliatur. Bis fit quod citò & rectè fit. Nec res Christi moram patitur, nec admittit adulterationē, nec ex carnis sapientia

tia uel temperanda uel modificanda est. Fide Deo toto pectore, inquit Solomon, & prudētiæ tuæ ne innitaris. Et maledictum esse illum Hieremias clamat, qui opus Domini facit negligēter, addo etiā subdolē. Quare meminertis, quod obliuisci non debetis, quo feruore, quibus uerbis, Paulus hortatur Corinthios, Vigilate, stete in fide, uiri este & constantes, ac omnia uestra fiāt cū charitate.

III. PARS, DE PRIMATU

Regum contra papatum, & obedientiam magistratibus præstanda.

Quemadmodū uiuendum sit, amplissimi uiri, & in Christo dilectissimi, & etiam credendum ac sentiendum euangelicè, & quæ tum in morum probitate, tum in fidei sinceritate conformatio & condecētia sit habenda, in hoc reformationis negotio: pro uiribus nostris diligenter & sedulò diximus. Nunc secundum Deum, etiam Dei uicarijs summis, regibus, principibus, magistratibus,

bus, quanta maxima possumus submissione, est obediendum. Vt autem uestram diuinam fortitudinem cum pia quadam & singulari prudentia copularam, qui consilijs & sententijs uestris Christum in senatū, in regnū, in Remp. reduxistis, omnibus seculis, omnibus literis ac monumentis predicandā censeo: sic obedientiam uestrā, quæ omniū sermone percrebuit, qua reginam hæredē uerā & dignissimam principem, à Deo, ad nominis sui gloriam illustrandam, & ad hanc religionis sacrosanctā procurationem, mirificè excitatam prosequimini, iterum atq; iterum omni memoriæ cōmendandam arbitror. Hoc demum est uinculū illud, hic nodus uerè Herculanus, imò Christianus, cum capite excellente corpus totum in Christo coniungi: quam coniunctionem nullæ hostis uires, nullus satan dirimere posset aut diuellere. Sic enim accepimus, illam tanquā piā matrem suorum subditorū esse amā-

tissimam, ac patrię dignitatis & utilitatis studiosissimam: contrà subditis tanquam filijs charam esse, coli, diliggi. Quod & religiosè fit & iuste. Si enim religioni ex animo fauemus: ei malè uelle, quæ fortissima est religionis fautrix & propagatrix, hominum est omnem religionem auersantium. Et iustum est, honorem quem meretur tribuere. Merentur autem profectò illæ dotes egregiæ, doctrina, ingenij præstans uis, pietas, nobilitas, ut ei rectè, clementer, iuste & legitime imperanti obtemperemus.

Anti papa.

Esse tamen quosdam audio, quorundam Episcopos, sed paucos, & alios sacerdotes, qui primatu Regum & imperio repudiato, papatum suum mordicus defensitāt, & Romanum Sacerdotem, in Ecclesia primum ac principem locum iure suo tenere cõtendūt: magistratus ac reges throno suo deturbantes, & papæ omnem ferendi leges Ecclesiasticas autoritatē tribuentes, Oro autem humanitatē uestram

VERA CONSERVANDA. 55

uestram, Nobilissimi uiri, & amantissimi ciues, ut bona cum uenia & gratia uestra mihi liceat cum hoc hominum ordine & cum hac opinione, quæ Reginam nostram præcipua & dignitatis & officij parte spoliatur & evertit, cōgredi, honesto & Christiano & amico certamine. Vos quoque doctissimi uiri, oratos uolo, ut orationem hanc non alia de causa hoc tempore à me habitā esse cogitetis, quàm quod ex animo uobis optime uelim, & salutem uestram sitiam, ac diuino huic Euangelio aggregatos uos & lucrifactos, uehementissimè cupiam. Reliqua dogmata, quorum defensionem suscipitis, non attingā: de illis omnib. quid sit statuendū, ex firmis scripturæ locis, non nihil antè ostensum est. Vos ea, si uobis & sensui & affectui uestro renunciaueritis, & Christo non homini credideritis, uera esse, si non nimium falli uelitis, nobiscum iudicabitis. Sed illa huius loci non sunt. Nunc caput huius causæ

uideamus, & papæ iugulum, id est, primatū petamus: quo regiam ei personam tribuitis, ut religionem constituat, articulos cudat, figat refingat, innouet antiquet, roget abroget, & Ecclesiastica omnia sibi sumat, politica relinquat regibus. Non ago hic de successione, de uicaria Christi opera quam usurpat, de sede Apostolica: tantū de hoc principatu & prerogatiua, seu regali seu Ecclesiastica inter nos conferamus. Equidem prudenter facere uos nō est dubiū. Hoc enim posito & concessō, omnis illa papistica catena nequitur, & innumerabilium opinionum longa & prodigiosa cauda trahitur. Sed an facere oporteat, & an licitum sit & illū adrogare, & uos defendere, ambigū. Hoc unum ex sacris literis responderi peruelim: unde illa duo munera, & regale & pontificium, unī homini deferenda colligatis? ut & papalem mītrā & regale diadema gerat. Unde tandem hæc gemina persona? unde hic

de hic bifrōs Ianus: unde hæc in uno
 homine dispar et dissimilis facies:
 Nam regem illum esse, imò regum re-
 gem, et etiam Reipub. administratio-
 nem suscipere, etiamsi nostra taceat
 oratio, tot eius facta, edicta, decreta,
 bella, tanta ditio et latifundia clami-
 rant. Nec Iudæorum summū ac maxi-
 mum Sacerdotem autorem habet,
 nec Christum imitatur, nec Petrum
 sequitur. Nam illi sacrificijs uocabāt,
 Regibus suum priuilegium non de-
 negabant. Christus suum regnum ex
 hoc mundo non esse dicit, & gesta-
 uit coronam spineam, hic aureā aut
 gemmeam & triplicem. At Petro et
 Papa quid dissimilius? Petrus enim
 longè aliud & factō docuit & uerbo.
 Petrus enim soluit tributū pro se &
 Christo: Papa exigit, & populorum
 est & Regum emūctor. Petrus clau-
 dum affatus, Non est, inquit, argen-
 tum mihi neq; aurū: Papa, Regnum
 quod mihi non paruerit, peribit: ut
 regnorum quasi gurgēs & uorago
 d s esse

esse uideatur. Et Petrus ut exemplo suo comprobauit, sic alijs præcepit, ut subiecti sint omni ordinationi humanae propter Dominum: siue Regi, ut potestate præcellenti: siue præfibus, ut ab eo missis, tum ad malefactorum ultionem, tum ad beneficorum laudationem. Si Rex sit ὑπερέχων & præcellens: quæ est illa Papæ præcellentia, primatus aut dignitas superior? Si omnes iubet ὑποτάττειν ac subditos esse regibus, cur Papa dominatum uendicat, quem Petrus in subditi loco ac gradu collocat? Hanc doctrinam iterum atque iterum inculcat, Omnes honorate, inquit, fraternitate amate, ueremini Deum, Regem honorate. Omnibus Iudæis ac Christianis hæc cantilena canitur, nec quicquam ulla exceptione aut iure bono, immunis est. Nec alio teste uat & ipso Petro, ut Papa, amici & antecessoris sui telo, confodiatur. Petrus se cum alijs presbyteris dignitate æquat: non est ergo cur hic præsit aut domi-
netur

netur omnibus. Petrus se uocat *πρεσβυτερου*, ac presbyterij socium: cur hic se œcumenicum aut summū antistitem, aut pontificem Maximū appellare non erubescit? Petrus unicum Christum uocat *ἀρχιποιμὲνα*, ac pastorem principem: cur ergo iste se magistrum & summum omnium pastorum nominat, & eodem cū Christo se dignatur titulo? Petrus sic monet compresbyteros, ut pascant gregem, non inuiti sed sponte, non auarè sed alacriter, non ut sorti ac subditis imperent, aut dominiū exerceāt, sed ut gregis sint exempla. Si omnes rationes excuterem, omnes partes conferrē, doctrinam Petri hic traditam cum uita Papæ componerem, quem omnes sciunt non pascere, sed tondere & deglubere, nō docere, sed ineptum etiā ad docendū esse, auaritię studere & opes accumulare, omnibus præsidere, nulli in Christo seruire, qui seruum seruorum se iactitat: me non materia, quę amplissima est, sed

sed tempus, quo nunc excludor, deficeret. Quos ille, obsecro, pauit in Anglia: imò quos non occidit? Sed iterum inuitum me reuocat orationis impetus ad hanc luctuosam tragediam. Martyres illius iussu facti sunt innumeri, cōfessores nulli, qui uiuūt. Sed ô cœlum propè dixerim beatū, quod hos uiros excepit: ô illos ingratos, qui è medio & è uiuis sustulerūt: ô nos miseros, qui tales perdidimus. At nō perdidimus: animam in libris spirantē habemus. Absentes adsunt, mortui uiuunt, muti loquuntur, sepulti post cineres cōcionātur. Vosq̄ moneo & rogo, qui huius pastoris ministri estis, ut dum licet ac lucet respiscatis, ne sanctorum clamor cœlum penetrans, uos, quod omē auertat Deus, cœlo deiciat. De hoc primo ac summo pastore hætenus: quē intelligitis hanc potestatem nec à Iudaïs, nec à Christo, nec ab eius Apostolo Petro accepisse. Qua ergo fronte, qua fiducia & autoritate in hac honoris

VERA CONSERVANDA. 62

noris cellitate se locat: ô profligatæ
 & proruptæ audaciæ hominem, qui
 nullo iure, & Christum suo officio ac
 ministerio detrudit, qui solus est ca-
 put Ecclesiæ, & Reges de solio suo
 præcipitat: quem profectò facile est
 probare, nec regē, nec Episcopum,
 nec sacrificulum, nec hominem esse
 habendum: quantumuis se dicat esse
 quiddam *σωαμφόροπον*, ut de Heroi-
 bus ait Lucianus, atq; ex angelo &
 homine compositum. Deinde cum
 suas quisq; oves pascat (pascit autē
 nemo nisi præsens sit) num ad eum
 prouocabimus tanquam ad cognito-
 rem & arbitrum, quem nunquam ui-
 dimus: & eū pastorem dicemus, cu-
 ius uocem nunquam audiuius: Eū
 in præscribendo dictatorem, in no-
 tando censorem, in animaduerten-
 do licitorē seu iudicem eligemus: Is
 nostros homines damnabit, proscri-
 bet, è catalogo sanctotum & bono-
 rum eradet, excōmunicabit, igni ac
 flammis temporarijs & æternis addi-
 cet.

Qui Romæ est, is nostris in Angliã
prærit quæstionibus: ad eius forũ
nostrę lites uocabũtur: Cũ satis ergo
demonstratum sit, ad papatum non
pertinere: age, paucis indicemus Re-
gum esse, ac magistratum interesse,
rem curare Ecclesiasticã. Nã satis de
altero capite uel potius nĩmiũ multa
dicta sunt. Papam enim Regem nus-
q̃ inuenio, at qui doctrinæ & religio-
nis munerib. donabant, etiã dignita-
tis luminib. illustrati maximẽ fuerũt.
Sacra tractabãt Dauid, Solomon, Io-
sias, Ezechias apud Israelitas. Et Io-
sue dictum est, ut legem & ipse lege-
ret & populo proponeret. Iniuria fit
ergo nostris regibus, et populo Chri-
stiano, si doceãtur, solũ bellis se im-
plicare, & Papæ tuba clangente mili-
tate, famulos pascere, mulos, canes le-
porarios, molossos, accipitres, falco-
nes alere, ludere, potare, scortari: &
nullã religionis curam suscipere, nul-
la sacra studia sectari, rerum suarũ sa-
tagere, diuina ne supremis labris at-
tingere.

VERA CONSERVANDA. 63

tingere. Hoc non est erudiri, ut Dauid iubet, et seruire Domino in timore, & exultare ei cum tremore, & filium osculari: hoc non est nutricios esse Ecclesiarū: hoc non est per Christum regnare, & decernere iusticiā. Quamquam autem Ozias lepra percussus sit, quod in templū ingressus, ausus fuerit Sacerdotis & Leuitarū vicibus fungi: tamen coactum est, ut inde probetis regum non esse, studere, in libris sacris uersari, & religionē Christianam perpurgare ac propagare. An nō Iehu, de quo est in libris Regum, se in regionibus officij sui continuit, cum sacerdotes Baal trucidaret, gladio percuteret, & ipsam statuam Baal confringeret? Num uocationis suæ limites transiuit? Verūm nimiū uidebor in sole caligare, si in re clarissima diutius immorarer. Itaque animus non est mihi pluribus agere: nec cōsultum est uobis, perspicuæ ueritati recalcitrare. Nam qui hanc causam fulciunt, hi mihi uidentur

tur quiduis posse probare & improbare, nigra dealbare, & ex culice aut musca elephantum, ex hinnulo leonem, ex cloaca arcem posse facere. Non enim ullò animi iudicio, sed constantiæ aut pertinaciæ causa defendunt, ne existimatio & fama in periculum ueniat. Itaque cur uos Papam hunc ceu Deum ac terrestre numen adoretis, aut cur Reges tam diu, tam seruiliter ceruices ei suas hæcenus submiserint, mirari satis hunc tantum stuporem non possum, quòd ei subsint, cui omni iure optimo diuino & humano præesse & imperiare debeant. Reuocate uos in memoriam, animisq; illi suis reperant antiquam memoriam, & simplicem illã, pauperem, & submissam ætatis superioris infantiam, regniq; Papistici humile primordium. Linus enim, à quo initium sumunt huius historie doctissimi Chronographi, & cæteri Episcopi ad Syluestrum primum usque, nõ carnifices Ecclesiæ, sed Martyres,

VERA CONSERVANDA. 65

tyres, non cruces bonorum, sed cruciati fuerunt, nec in palatijs sed speluncis uixerūt, quorum tyrannis, Patus aut potentia nusquam audita est: fides, religio pura, patiētia ubique gentiū percelebrať. Nec Imperatoribus, ut nunc, dominati sunt, sed afflicti & occisi ab illis sunt, ut sub Decio, Valeriano, Diocletiano, Maximiano, & cæteris Ecclesiæ hostibus, quoad missus à Deo Constantinus Magnus illos agitados & iactatos ac multis malis oppressos releuaret, templa Deo extrueret, & in Catholicos, prouentus uberiores erogaret. Pòst hæc innocētia labefactari, & religio inclinare cœpit, et Imperatores multū cōniuere, et de suo iure cedere. Nota est Pipini uerè Papæ mancipij donatio, quæ illis auxit animos, huic subscripsit Carolus filius. Hinc opes, hinc fastus, hinc Helena et Pandora, hinc Romanº Phalarismº. Hinc Reges Papæ pedes osculari coacti sunt, hinc Romæ Cæsares coronati,

ius imperij ab illo acceperunt. Hinc
 indicere concilia sine Papæ consen-
 su non audebant. Hinc adeò inflati
 sunt, ut scribere eos nō puduerit, Pa-
 pam à nemine iudicari debere. Im-
 manis & detestanda, etiam uobis iu-
 dicibus, illa superbia fuit Alexan-
 dri tertij, qui in æde D. Marco sacra,
 Romæ Fridericum Imperatorē sup-
 plicem & prostratum ad genua pedi-
 bus conculcauit indignè, uerbis indi-
 gnioribus insultans, Scriptum est, in
 ambulabis, & cōculcabis leonem &
 draconem: quod Christo propriè et
 peculiariter conuenit, ad se transfe-
 ret. Cumq; Cæsar uix mussitans di-
 Papæ sed Petro, respondit indignis-
 simè et cōtumeliosissimè: Et mihi et
 Petro. Quid ad hanc crudelē super-
 biam addi potest? Quod nostri Re-
 ges aliquot diuina luce illustrati cū
 ferebat, multum reclamauerunt. No-
 lite

lite enim putare, ut quidam pro con-
 cionibus blaterare solent, Henricū
 nostrum aut Edouardum expulsi-
 se eum primum ē suis finibus. restite-
 runt Henricus secundus, quantū po-
 tuit, et Ioannes, quem tergiuersantē
 & reluctantem Innocentius tertius
 hostem Ecclesiæ iudicauit: commu-
 nione, regio sceptro priuauit, fortu-
 nis omnibus ac uita spoliaturus, ni
 tanto fulmine territus & à suis de-
 stitutus, tandem in his angustijs pol-
 licitus fuisset obedientiam. Sic bo-
 ni principes ludibrio habitī, sic fasci-
 no nescio quo dementati, & huius
 Circes poculo ebrī, ad hunc usque
 diem eius iugum agnoscunt & su-
 beunt. Hinc Romam iactant, caput
 aliarum Ecclesiarū esse, ut in Decre-
 tis Anacleto, sed falsò ascriptum est.
 Hinc Vniuersalis Patriarchæ nomē,
 cum tamen Gregorius eum Lucife-
 rum & præcursorem Antichristi dis-
 xerit, quicumq; hoc sibi nomen usur-
 paret. Sed mittamus hæc: quid in ul-

lo Papa tantopere admirandum aut
 prædicandū uobis uidetur: Si uitam
 spectetis: imposturis, mendacijs, ad-
 ulterijs redundāt omnia: bellis & in-
 cendijs miscent orbem Christianū:
 sanguine Christianorum omnes re-
 giones funestantur: ubiq; boni gra-
 uissimas hauriunt calamitates, ac ma-
 lis intolerandis conflictantur: popu-
 lus expilatur exactionibus: ut Petri
 denarius à singulis focis corrasus, te-
 stis est domesticus & locupletissim⁹.
 In summa, omnes ferè, ut uulpes, ma-
 lis artibus ad pontificatum arreple-
 rūt: mitrati semel & cornuti grassan-
 tur ut lupi: mox ut canes moriuntur.
 Alius à scortis cōsumptus, ut Lādus,
 alius à musca suffocatus, ut Adrianus
 noster, alius ueneno sublatus, ut Leo
 sextus & alij complures, alius confe-
 ctus mœrore, ut Benedictus 5: alius
 laqueo in carcere uel inedia, ut Be-
 nediētus 6. Breuiter turpis uitæ fœ-
 da mors comes est: & regni pessimi
 exitus fuit, aut semper aut sæpe teter
 rimus.

rimus. At quid hinc uerbis opus est, in re clara & cōfessa; cū omnes cōcedatis uitam eius flagitijs omnibus esse contaminatissimā, ipsam tamen sedem esse sanctā, licet homines impuri & importuni sint. Cum ergo uita sedem non commēdet: num forsitan doctrina sanctificat? At hāc omnes uno ore, qui mali non sunt, condemnāt: hinc omne certamen est, hinc hāretur. Ea uerò qualis sit, hęc tria planum facient: quæ si uos mecum non confutanda & reiicienda & execranda censebitis, nihil esse tam absurdum potest, tam uanum, tam impium, ad quod probandum uestram non adscribetis sententiam. Primum docebunt Gregorij Magni decreta, Ceremoniæ, Missæ cento & consarcinatio, missarum super mortua cadauera Apostolorum celebratio: Monachorum cœnobia ex parentum ædibus dirutis extructa, imago beatæ Virginis in publicis letanijs circumgestata, cum psalmo, Regina Celi, et

reliqua fex superstitionum rituum
ac portētoſa colluuiſ. Tum Clemē-
tis ſexti blaſphema Bulla idem con-
firmabit: qua peregrinantes et pecca-
ta conſitentes anno Iubileo expian-
tur: qua mandat Angelis, ut à purga-
torio immunes et in uia obeuntes ad
paradiſum euehant: qua non ſolum
à purgatorio igne, ſed à pœna infe-
rorum liberat: qua concedit cruce ſi-
gnatis, ut precibus ſuis tres aut qua-
tuor amicos ex fornace purgatoria
eripiant. Poſtremò & tertio ſit Ale-
xandri, ut fingunt, primi conſtitutio:
Aquam cum ſale conſecratam poſſe
nos expurgare, & diaboli inſultus &
impetus amoliri. Si harum opinio-
num, quæ precioſam Chriſti crucem
eneruant & funditus tollunt, & in-
dignam illi iniuriam & cōtumeliam
irrogant, uos patronos & Arlantes
profiteamini, licebit eadē opera, cui-
us dogmati Satânico, non ſolum pa-
piſtico adſentiri, & ſubſcribere. At ſi
hæc reſellit & abnuitis quod factu
ros

ros uos spero, etiam reliqua ut negetis & refutetis est necesse. Quod si hæc non satis faciant, legite Stephanum Gardinerum De uera obedientia, & Boneri Episcopi quondam Londinensis Epistolam, qui tum rectè hoc quod nos tractamus antè tradiderunt. quibus etiam Bucerus, Capito & alij suum candidum addiderunt calculum. Diutius hinc liceret in hoc argumento orationem producere, sed libenter non insisto, in re & omnium scriptis & libris tritissima: & in alijs potius uersari cupio, quam in his quæ & clara sunt, et tamen ingrata multis, ac patent inuidiæ. Sed uestra & aliorum causa hunc laborem aggressus sum: Deus det successum, in cuius manu corda omnium sunt, uel induranda uel mollienda. Sit ergo uobis cordi et curæ ueritas. Sit iucundum & gratum, quod sanctum est et uerum. Sic uos ore Ezechielis alloquitur Dominus, quem dum potestis, audite & respiscite. An non uia

meæ, inquit, sunt æquæ: An non potius uestra uia æquæ non sunt: Idcirco quemq; ex uobis iuxta uias suas iudicabo, dicit Dominus Deus. Cōuertimini igitur, & redite ab omnibus præuaricationibus uestris, ne iniquitas uobis offendiculo sit. Abijcite à uobis omnes præuaricationes uestras, in quibus præuaricati estis, et facite uobis cor nouum, & spiritū nouum. Cur enim moriemini? Quādoquidem nō delector morte morientis, dicit Dominus Deus. Auertite ergo & uiuite.

De primatu ergo sit ita contra patrum à nobis constitutum & conclusum: ad obedientiā redeo, quam in re Christiana & religione, præstandā regibus censeo, etiamsi Papæ autoritas & assensio non suffragetur. Nam si antiquis permissum fuerit, licebit et nostris: si Mosi et Iosue et his quos antè dixi, cōcessum sit, religionem ac ceremonias diuino ore traditas publicare, conseruare ac populo proponere:

proponere: idem ius ualebit & hodie. Et si leges ferre, Regibus licitū sit: poterunt & debent subditi legibus parere, frustra enim conduntur nisi seruentur, modò cum lege supremi Regis illæ leges datæ consentiant. Nam si cuiuis homini amice ac rectè monēti obtemperare, secundus gradus sapientiæ, ab Hesiodo poeta sancto, non immeritò habeatur: non solum in sapientibus uiris habendus non est, sed nec in pijs ac bonis hominibus numerandus, qui magistratus amicissimi consilia non sequit, leges diuinas ac sacras uiolat, ueritatem suspiciendam & legum & Regū aspernatur. Nec enim hominem, sed Deū cōtemnit, quisquis personam regiā, à Deo ad cōseruandos bonos, & ad coercendos ac reprimendos malos, impositam nō reueretur: qui ducem suum, ac legislatorem, Iudicem, Regem, pastorem, Christum & unctū, amicum, patrem, ac patriæ præsidium non agnoscit, non omni & amore &

honore & iusto timore prosequitur. Nam si Reges, inultos esse illos non patiuntur, qui legatos suos uel uerbo uiolant, uel dedecore afficiunt: multo magis Deus Regum causam persequetur, qui non modo eius ministri & diaconi sunt, ut Paulus uocat, sed ut David canit, etiam Dei, si modo leges ferant, & iubeant & puniant in terra, quemadmodum coelestis Deus pulcherrimum exemplar & diuinus Regum archetypus, & re facit quotidie, & faciendum in sacro Codice suo praecipit. Quod cum ita sit, an non detestanda cum primis est illorum hominum impietas & immanitas, qui tantum abest ut obedire uelint, ut etiam uel aperto Marte resistent, uel clancularijs coniurationibus insidias struant, ac tanquam flabella & faces seditionis, tumultus excitent, & simplicem multitudinem ad arma contra legitimam potestatem incendat? In quo maiestatem laedunt, patriam produnt, publice omnium paci iniuriant,

Contra seditionem.

dent, naturæ aduersant, ac bona Re-
 rumpub. instituta infringunt, & in se
 tandem ac populum uniuersum eam
 pestem, quam in alios parauerunt, iu-
 sto Dei iudicio cōferunt. Gerit enim
 gladium magistratus nec frustra: nec
 humanæ uires Regum gladium faci-
 le retundūt, quē Deus illis porrigit,
 quē sua manu acuit, stringitq; in ad-
 uersarios: nec quem Deus unxit, ho-
 mines sine scelere & sine malo suo
 magno laceſſunt. Declarat id Corah,
 Dathan, & Abiram contra Moſem
 conſpiratio, quā armipotens et om-
 nipotens Dominus cæde horum o-
 mnium ac familiarum compressit, &
 unī Moſi & Aharoni iniuriā factam,
 quatuordecim mille hominum & ſe-
 ptingentorū interitu expiauit. De-
 clarat Abſolomi miſerum in arbore
 funeſta ſuſpēdium, & Achitophelis
 laqueus, quo ſe præſocauit, pernicio-
 ſa & capitalia conſilia in Dauidē ſan-
 ctiſſimum principem machinatus.
 Sed quid in re perſpicua uel argumē

ta quaerimus uel exempla: cum ubique obediendum magistratui, tum diuina scita statuāt, tum omnium etiā ciuitatū ac rerumpub. senatuscōsulta seu plebiscita sanciant: nec leges modo ciuiles sed naturę cōstans & perpetua lex, idem ipsum doceat unumquemq; nostrum: non ē libris hausta, sed animis impressa, non amento exarata, sed in cōscientiis inscripta: Christianis confitentibus, Ethnicis consentientibus, & animantibus ratione carētibus, solo arcano naturę ductu & instinctu suū quendam ducem ac caput sequēdum sibi esse quasi intelligentibus. Quare naturę bellum indicat oportet, qui contra principem bonū, uel bellum uel insidias comparat. Sed hęc quorsum tanta: in re quę omnibus satis nota est, & uobis probata, ac summa cum obedientiæ uestrę laude, factis & indicatijs hactenus multis & expressis declarata. Cæterum, ut omnis ex animis omniū euellatur scrupulus, quan-

quandoquidem in hanc de obedientia orationem incidimus uel consilio potius uenimus: agedum, Patres & uiri amplissimi, progrediamur ad ea quæ magis dubia sunt, & maiorē indigēt explanatione. Sunt fortassis, qui obediendum esse magistratui recta imperanti non abigent: hi tamen rursus contendunt, hanc religionem ueram non esse, & ideo bello ac potentia uindicandam. Sic enim arbitrantur, non esse homini Christiano & uerè Euangelico fatis, Deum colere, & alijs colendū proponere, consilio, sententia, & suffragio religionē constituere, iuuare, promouere, aut constabilitam tueri, ac deformatam, quoad possunt, restituere: sed exigunt etiam, ut globo militum conflato, et multitudine cōcitata, omnes belli machinas admoueant, & superiorem potestatem impiè sentientē, ac doctrinam impiam promulgantem, oppugnent: etiam si ea publico totius Reip, consilio sancita fuerit et
 confir-

confirmata. Itaq; honoratissimi uiri,
 ut supra cum ueræ religionis aduer-
 sarijs placidè egimus : sic nunc huc
 orationem accōmodemus, ut hanc
 rem in quæstionem adductam pau-
 cis excutiamus, quò omnibus con-
 sulatur, & dissensionib. occurratur
 quæ solent & possunt inde existere.
 Donemus ergo, quod bona cum ue-
 nia fiat, & pace illustrissimæ Regi-
 næ, falsam religionē introductā. esset
 uel quæramus in genere, si placet,
 persona regia semota, nulla huius tē-
 poris aurei habita ratione, quod fit
 aliquando, & esse potest: ut princeps
 exerceat tyrannidem, & iure diuino
 ac humano euerso, conscientias mise-
 ra seruitute, corpora uarijs cruciatib.
 affligat, ac in subditos suos, crudelita-
 te superstitiosa sua instigatus, sæuiat.
 Quærendum est, liceat ne subditis il-
 lum qui gubernaculis assidet, impleri
 & idololatram regali solio deturba-
 re, & ita rege sublato, Christi regnū
 ac religionem propagare? Propa-
 gandum

gandum quidem esse regnum Christi, dubium non est: nam in eum finē creati mortales sunt, ut à religionis ueritate, & castitate stēt, eamq̄ uita, morte, dictisq̄ ac factis, omni ope ac copijs propugnent: idq̄ faciundum est ab omnibus, sed non omni ratione. Certus enim ordo, ac statuta rerum est ac regnorum temperatio: nec Respub. primum sine lege, sine autōre, temerē, casu aut fortuitu, constitutæ sunt, neq̄ Reges aut hi qui illis præ sunt: sed ut olim Iudæorum reges, sic hi nostri, iussu ac uoluntate Dei inunguntur: siue boni siue mali, siue uiri siue fœminæ. Nulla enim est potestas, nisi à Deo. Creantur boni, ut populum Dei seruitute tyrannica oppressum ex fornace afflictionis uindicerent. Creantur mali, ut lasciuientem & septa diuini uerbi sacrosancta tradientē coerceant. Creantur uiri ordinariē & usitatijs, quibus τὸ ἡγεμονικὸν naturaliter magis attributum est. Creantur etiam fœminæ, uel cum ui

An liceat
impium magistratum
armis opprimere.

ri effœminati sunt, quò fœminas ho-
 nore, ingenio, uirtute sibi praelatas
 erubescant: uel ut Deus in fœmina
 uase infirmissimo suam ostendat fir-
 missimam potētiam: putà in Debo-
 ra, cui prophetissæ & iudici, Israelitis
 reliquis doctiori ac fortiori, obtem-
 perarunt subditi, et ut Regina ac ser-
 uatrici obediuerunt. Eos enim eligit
 Deus, quos mundus contemnit: &
 quos hic imbecillos existimat & im-
 belles, eos ille tanta fortitudine ar-
 mat, tanta animi magnitudine robo-
 rat, ut mundi opes, ac uires euertere,
 & Christi regnum instaurare ualeat.
 Id quod in Anglia nostra mirabiliter
 factum uidemus. Nam quod Reges
 potentissimi tot annos facere, aut no-
 luerunt aut nō potuerūt: id Deus in
 puero Rege, ac Principe fœmina, in-
 credibiliter ac singulariter præstitit.
 Quamuis igitur *yuuainongaria* non
 sæpe in more et exemplo sit: raroq̃
 fœmina ad rempub. accedat: tñ nec
 semper mōstrosū nec perniciosū
 est,

VERA CONSERVANDA. 51

est, uocante & uolente Deo, foemina
nam tenere imperium: quemadmo-
dum puero rerū imperito & tenero
consultissimū non est gladiū dare: ta-
mē & sacerdos Iehoiada Ioā, & De-
Iosiam octēnem regem designauit;
quo Iudaea nihil unquē uidit sanctius
aut religiosius. Cū ergo Deus re-
rum habenas, prout sibi uisum est, fle-
ctat, & quos uult eligat, & cū ad re-
leuandas calamitates, tum ad cōpri-
mendam effrenationem magistra-
tus suscitet: ministro Dei, uncto ac
Christo Domini manus afferre uide-
tur, quisquis nō legitimē eā autorita-
tem euertit, quam ille ratam habuit.
Nam si castigat, cur plagam subterfu-
gis immissam? cur uirgam uerberas
percutientem? Virgā osculari solent
pij & ingenui filij, non confringere,
nisi contumaces sint & perditī. Cae-
dit: Patere, clama cū Israelitis, & cū
fidelibus, Peccauī: culpam agnosce,
ueniam pete, nolī resistere. Quōd si
etiam Senatusconsultum praeterea
f &

& plebiscitum in eligēdo aliquo uel
 confirmando consenserit: iniustum
 est, eum qui consilio admissus est, ui
 interimi: & quem deliberata appro
 bauit sententia, armorum furore op
 primi: maxime si qui inaugurarunt,
 eum ante sententiam latam, impium
 esse presciuerint. Quid enim nūc re
 stat, nisi ut quod tute intuleris, patie
 ter feras, sialiter uitari nō potest: aut,
 ut qd stulte admissum est, postero
 re emendes cōsilio: Nam si, qui sum
 me rerum prescitur, diuinę maiesta
 tis læsæ reus sit: quemadmodum o
 mnino tolerandus non est, si corrigi
 potest: sic his utendū remedijs, quib.
 licet, & quæ expediunt, & quæ sunt
 lenissima illi, ac omnibus saluberrima.
 Res ad calculos reuocanda, non
 ad manus ueniendum est: liberis pu
 gnandum suffragijs, non uiolentis
 armis: nec decertādum ferri acie, sed
 rationis acumine: ut quieta potius
 consilia, quàm turbulenta castra diri
 mant cōtrouersiam. Quorsum enim
 Nobi-

VERA CONSERVANDA. . 83

Nobilitas, quorsum plebs, quorsum totum corpus reipublicæ, nisi ut cōmuni cōsilio singulis & uniuersis, infimis & summis in commune consulatur. Sed cōuocari non possunt, iniquies, ordinū capita, nisi Rege præeunte ac iubente. Imò si Rex sit, non negabit, neq; impediet: si tyrannus, tamen cōuenire possunt et debēt. Id agnouit Imperator Romanus Traianus, qui Senatum Patrem, se ministrum laboris dixit: stans Cōs. sedentes uenerabatur, quòd se illis inferiori ex legib. esse reperiret. Semper enim à Senatu petendum est tanquā oraculum, semperq; in consessu publico, consilij capiendi libertas omnipopulo concessa est: ubi multorum oculi plus uidebunt, quàm unius priuati uel paucorum manus efficient. Et, ut Aristoteles, uir politicus & nō malus constituendę Reip. magister, autor est, quemadmodum lautiores esse solent cœnę quę ex symbolis singulorum instructę sunt, quàm quę

unius hominis sumptibus: sic cū omnes in unū locū cōgregantur, tū multitudo hæc ipsa instar est unius hominis, q̄ multos habet pedes, multas manus, & multos sensus, acriora iudicia, & plura capita, quæ dispersa, in unū tamē collata & cōducta, suadendo, consultandoq̄ efficiēt, ut uel melior rex sit, uel priuatus homo, & magistratu rationem reposcēdi potestas: ac ut quondam ille Lacedæmoniorum quinqueuiratus, qui Ephoratus est dictus, hinc plebē, inde Regē frenauit: sic Nobilitas uel alij electi senatores quoddam mediū sunt ut principii quasi frenū sint & etiam popularib. huius libidinem, illorum temeritatē, suasionē ac prudentia temperent. Hoc est, quantum ego uiderē possū, piorum officium, non armis rem gerere, sed moderatione & sententia. Nam quem omnes status regem fecerunt: num est in potestate unius deponere.

deponere? Corpus aut ac totū ipso capite ac partib. maius est: nec enim est corpus sine suo capite & pectore. Verus est, eū qui legē rogauit posse abrogare, & qui coniunctim aliquē magistratum renunciarunt, eum eodem consensu, si minus aptus sit, aut patriā prodat, poterūt abdicare. Sic ego huic quæstioni respondendum puto, & ita populum docere malo, quàm ad bellū accendere: cuius ego tuba esse nō cupio: nec classicū sonare audeo, sed malo receptui canere. Nam si liceat Regi uim inferre; quid obstat, quo minus idem ius sit seruo in Dominum, filio in patrem, plebeio in nobilem? Ab his autem qui contrā sentiunt, horum alterutrū peto mandatū, uel exemplū: ut certo persuadeatur fas esse ac licitum & officium hominibus priuatis bonis aut alicui hominum numero, principi suo bellum inferre. Magna enim res est & cruenta, bellare lege ac manifesto opus est mandato, antequā

tantam rē suscipias, unde uita & sanguis funditur, unde tota respublica cōmittitur & cōcutitur. Ego contrariam in partem adduco Paulum, Omnis anima, inquit, superioribus potestatibus subdita sit. Nulla est enim potestas, nisi à Deo, ac quæ sunt potestates, à Deo institute sunt. Itaque qui potestati resistit, Dei institutioni resistit, quiq; restiterint, sibi ipsi iudiciū, cōdemnationē, & suppliciū accersūt. Hęc ille de Ethnicis & impijs. Cū nullā potestatē dicit: nullā excludit, non ducē, non regem, non Cæsarem, non Papā, non Turcam, nō Satanam. Quid? ita ne his omnibus obediendū? Imò repugnādū, & ita repugnandum, ut uincas. Bello: nō, sed collo. patiēdo, non agēdo, se ab inquinamentis seruando, et alios ab iniuria prohibēdo, atq; à superstitionib. dehortando. Hęc est sanctorum uictoria: qua uincunt mundum, qua ira Dei mitigatur et flagellum cōminuitur ac tollitur. Sic augeatur, ac propugnatur regnum Christi:

non:

non pompa, equis, curribus, potentia: sed patientia, precibus, prædicatione, pietate. Nec alio modo est tuendum, quam partū fuit. Sanguine Iesu Christi primum est disseminatū: ergo & sanguine crescit, cōseruatur, defenditur: sanguine, inquam, non alieno sed tuo, quē fundis, p̄ nominis Christiani testimonio ac Martyrio. Nec tātus hodie esset Martyrū trūphus, nec tot tropæa, nisi essent huiusmodi carnifices, qui Ecclesiam vexarent & affligerent. Sed unde constat, non dico licere, sed debere, eos superiori, priuata autoritate sua, resistere? Quam tu mihi cōtrā legem citas? Exterminabis, inquiunt, malum è medio tui. Non hoc de idololatra intelligendum est tantummodo, sed legis interpres Paulus, ad alios extēdit in Epistola prima ad Corinthios, nimirum ad fratres impudicos, auros, raptores, cōuiciatores, ebriosos. Igitur auferte malum illum de medio uestrū. Malum hunc uocat, nō qui idola coluit, sed qui uxorem patris

stuprauit: nec è medio profligare dicit, è uita tollere, sed è coetu ac communione hominum segregare. Neque uerò hic, ut ad fontes ipsos ueniam; dictum est priuato alicui, ut tollat è medio suum regem: sed qui legem tulit, idem explanat, & locum, & iudicij formam, & testes & iudices discretè ac nominatim adsignat, in ca. 13. & 17 Deuteronomij, his uerbis: Quando inuētus fuerit in medio tui intra unā portarū tuarū, quas Dominus Deus dat tibi, uir siue mulier, qui fecerit quod malum est in oculis Domini Dei tui, ut transgrediatur fœdus eius, iueritque & coluerit Deos alios, & adorauerit eos ueluti solē aut lunā, aut quemcūque exercitum cœlorum, de quo nō præcepi; illud si indicetur tibi, & tu audieris, diligenter inquire, & si uerum & certū est, admissam esse istam abominationem in Israel, adduces uirum huiusmodi aut mulierem talem qui perpetrarunt rem istam malam, ad portas tuas, uirum aut mulierē & obrues

obrues eos lapidibus & moriantur. Iuxta os duorum aut trium testium morte multetur, iuxta os unius testis non interficiatur. Manus testium prima erit contra eum, ad interficiendū eum, dein manus totius populi, exterminabisq; malum ē medio tui. An non hic totum populū iudicem esse uult? nonne de legitima cognitione & iudicio loquitur? nonne de portis, ubi publicē res omnes capitales decisa erant? Num ulla hic priuati, aut Regis aut tumultus mentio? ut inde omnib. licere, uel omnes, si possint, debere colligamus? Si addas porro, diligendum esse Dominū Deum toto corde, tota anima, omnibus uiribus: assentior. Ergo ne concludemus, esse totis uirib. aduersus malos principes belligerandum? Non cōsequitur, qui illum diligit, uocem eius audit, pręcepta obseruat, non uiolat, pro illo ac cum filio Christo moritur, nec quicquam nisi ex pręscripto legis uel facit uel cogitat. Vbi autem

f s hoc

90 DE RELIGIONE
hoc præscriptum sit, nondum liquet.
Qui autem illū diligit, unum ac solū
colit, non deos alienos, nō sculptilia,
non imagines, non uanè nomen Do-
mini usurpat, non soluit Sabbatum.
Sed ut eos, qui aliter faciūt, occidat,
nec cogit nec iubet. Ita ne diligit to-
to pectore Dominum, ut si quem fur-
rē aut adulterū uiderit, ipse aggredia-
tur, & facinosū pro arbitrato suo iu-
dicet ac in crucē agat, non laecessus
nec offensus: nonne potius rem ad
iudices referet: non testes producet,
non accusabit, non libero ac publico
iudicio cōflictabitur: Minus autem
iuris habet in suum Dominū, quā
in conseruum. Verū & alteram for-
tassis mandati partem huc facere
existimas, Proximum diliges sicut
te ipsum: & si a sinū inimici succūben-
tem onerī, deserere nō oporteat: quā-
to magis eripiendi flammis ac suppli-
cīis tot amici & fratres, ac tortorū ui-
olentiæ subtrahendi: Diligendus qui-
dem, sed nō subducendus martyrio,
iam

tam sententia iudicū damnatus: ma-
 gisq̄ confirmandus ad tolerantia tibi
 privato & subdito, ut fortiter cru-
 cem impositam cum gratiarū actio-
 ne perferat: eiq̄ iniuriam facis, si eico-
 ronam hanc martyrij inuideas. Alia
 est etiā asini & hominis seruandi ra-
 tio: illud expresse iubetur, hoc pro-
 ponitur quidē, sed nō probatur. tum
 asinus nō extractus periret: hic exu-
 stus resurget & uitam uiuet æternā,
 & beatiorē, quam hi qui iudicārūt.
 Capitalis profecto est hęc doctrina,
 & non satis tuta, ac ad perturbationē
 ordinis politici & ad *ἀναστασιαν* per-
 tinens. Oues & agni sumus, non
 ursi aut lupi. lupi oues saepe, oues lu-
 pos nunquam deuorant: illæ macra-
 tionī destinatæ sunt, & uix balatu do-
 lorem testātur suum: hi præda uiuūt
 ac lanienis. Sinamus ergo illis suam
 lupinam crudelitatem, Dominus pa-
 stor bonus oues suas nō relinquet: lu-
 pos exagitabit suo tempore. Aman-
 di sūt ergo proximi, sed ut nos ipsos:
 nos

nos autem eo animo ac fidei constan-
tia esse debemus, ut oues simus, ac mi-
tes, ut uindictam Domino omnem
relinquamus, qui repondet. At liber-
rādi sunt, aiunt, si penes nos sit, si spe-
remus successurū, si facultatis nostrę
sit, si detur ea cōmoditas atq; oppor-
tunitas, non ut tentemus Deum, sed
ut seruemus fratres, regemq; aut ludi-
cē iugulemus. Siquidē orando pos-
sis, uitę consulendū hominis, sed pu-
gnando non est tentandum, ut ego
arbitror, etiamsi in manu tua sit euen-
tus certissimus. Nō enim talis amor
fratris, non ille zelus Dei uspiam exi-
gitur in sacris literis. Quid enim? Pa-
tres nostros qui tot homines suppli-
cio non exemerunt, tot Reges per-
miserunt regnare, nec cultum uerum
hac uia & ui instaurarunt, num pec-
casse, nū officio suo nō satis functos
putabimus? Abrahā pius, Isaac, Iaco-
bus, Dei timentes, Abimelech in Ge-
rar, ac Reges blasphemos, & gentes
Idololatricas uiderunt & licet uerbo
repre-

reprehenderunt, non tamen deleuerunt, etiamsi fortassis uel dolo clam uel ui aperte, occasione captata, potuissent. In Aegypto erant Pharaones: dura seruitute ac labore pressi sunt Israelite: tamen nec ante Iosephus uel clancularijs insidijs, uel aperto Marte Regi supersticiosissimo nec emolitus est, cum prefectus esset toti terræ, & plurimum gratia apud omnes ualeret: nec postea Israelitæ eo zelo aut Spiritus inflammatione incensi sunt, ut quamuis quotidiana ac dira cruciamenta paterentur, uiolenta manu suos exactores trucidarint: etiamsi multis modis, si uoluissent, leui brachio, quod aiunt, potuissent. Nec Moses seruus & homo Dei contra Regem, in cuius aula uixit familiarissime, quicquam ausus est, ne in Aegyptium quidem, nisi quodam futuri dominatus præfagio ac priuilegio. Nec Iudæi, cum Moabitibus & gentibus parerent, unquam iniussu Dei, ullo obtentu, uiribus suis in libertatem assuerunt:

ruerunt: nec Dauid Saulem hostem Dei, unctum tamen uolebat tangere, cum in antro facile licuisset, & ad hoc à suis monitus atque incitatus fuisset. Denic̄ non legimus, post natum Christum & passum, istuc factus meditato unct̄ Apostolos: sed diuersum docuisse, iā intelligim̄, alijsq̄ ex locis Pauli, & Petri infinitis colligim̄. Prohibuisse legim̄ discipulos Christū, et increpasse, quòd Helix exemplo Samaritanos igne consumerent, Nescitis, inquit, cuius spiritus sitis uos. Petrū etiam iussit Christi nomine, nō sua causa pugnaturum, gladium exemptū in locum suū conuertere, additq̄ præceptū ad omnes uel priuatos, uel animi cæca & inconsiderata cupiditate ductos, pertinens: Quicumq̄ gladium accipiunt, gladio peribunt: cū tamen ille non priuatam uindictam exercuerit, sed Christi causam susceperit, zelo magis præcipiti, quàm laudabili. Ab illis temporibus ad hæc usq̄ nos

stra,

stra, quantum beatissimorū Martyrum agmen? At bellatores cōtra Imperatores ac tyrānos haud facile inueneris. Alius scilicet est Euangelicorum ardor, alius calor, non iste cæcus zelus, & militaris ac gladiatorius spiritus. Quamobrem cum tanta res nullo mandato expresso nitatur: uideamus, quib. exemplis sit munita. Exempla nulla sunt, nisi extraordinaria, & ea pauca, nec quicquā efficiūt. Pinham dicent, transfixisse Israelitā & Madianitidem. Non sunt omnes Pinhæ, nec eo zelo accensi, sed hoc non dico: illud contendo, non ea esse autoritate. Nā ille mihi non prorsus uidetur priuatus, filius Eleazaris sacerdotis: maximè cūm præclaro diuini oris testimonio sit collaudatus, & ita probatus, ut cum eo fœdus feriat in æternū: ita ut ex posteris Pinhæ, quidam dux in Paralip. appelletur. Dein proclamauit hoc ante Dominus, suspēdendos omnes, qui sese Baal Peor coniugarent, idē Mo-

ses ad iudices retulit, ut viros quosque
 suos interficeret. Et quid Ehud, qui
 Eglon interfecit, commemorat? quid
 Iehu, qui Achabum? quid Mattathiam,
 qui Iudaeum sacrificantem, & Regis
 Antiochi praefectum interemit? De
 Ehud in lib. Iudicum sic habet, Ex-
 citauit eis Deus seruatorem Ehud. Ie-
 hu quoque unxit regem, iussu Elizae,
 quidam est filius Prophetarum: hac un-
 ctione animati, accipiunt suam quis-
 que uestem, clangunt cornu, & dicunt,
 Iehu regnet. Mattathiam Scriptura
 Sacerdotem & principem insignem
 ac magnum nominat. Itaque hi om-
 nes non priuati, nec magistratus su-
 periores, legitimos ac Deo proba-
 tos, sed ipsi duces ac seruatores a Do-
 mino facti, alios populi excarnifica-
 tores & idololatrias ac reges supposi-
 titios, nunc a Domino condemnatos,
 occiderunt. Quare, nisi mandatū ex-
 tet, nisi exempla certissima afferant:
 esse potest ac quidem saepe, spiritus
 phanaticus & rebellis, quo Satanas,
 ut

ut crucem Christi ac iugū excutiat, illudit & imponit simplicibus. Nec enim iudicandum est, hac in re, spiritum esse bonum, si alicuius hominis scripto aut oratione, non sua sponte & instinctu, euocetur. Sed tum uerus est, cum uerbum Dei confirmat, ut in ueteri lege: aut is tacitus spiritus, nō ab hominibus instillatur, sed diuinitus illabitur: nō docetur, (nec enim cadit hæc res in doctrinam aut præceptionem) sed qui in hominē subito, audita intus uoce Domini, quasi insilit. Quare, patres & fratres in Domino colendi, omnib. in utraq. que partē examinatis, & uentilatis, erit ne quisquā qui fateatur, rem ferri acie decernendā? Erīt ne quisquā qui suadeat, gladium ē manu magistratus uī & uiribus extorquēdum?

Ad summā, ut omnia iam sparsa colligamus, limites quidam sunt constituendi, & ratio habenda hominum, numeri, legū, uocationis seu impulsus diuini. Regem pium & bonum

suprà probaui colendū, uerendum,
defendendū, omnibus præsijs tan-
quam suum ipsorum caput in terris
supremū, Christo excepto, munien-
dum. Pro malo precentur, sicuti Pau-
lus ad Timotheum iubet, quò tran-
quillam & quietam uitam agamus,
cum omni pietate ac grauitate: tribu-
tum & suum in rebus ciuilibus offi-
cium nec denegent nec subtrahant,
exēplo Christi: Imperio autem eius
contra Christum, reclamitante con-
scientia, non defungantur: nec iusti-
ciae nec religioni amplificandæ ope-
ra sua desint, sed adsint omnibus hu-
perstitionē autem, & idololatriam,
quantum possunt, exterminent: om-
nes ad Christum omnibus monitis,
consilijs, precibus, clam, palam, alle-
ctent & inuitent: Christianā doctri-
næ puritatem, nullis traditionum cor-
ruptelis, quantum ualent ac possunt,
contaminari aut deformari sinant.
At nisi eò uocati sint, omnibus oppri-
mi

mi iniurijs se patiatur, antequam tumultuentur, aut tumultum concitent. Non nego tamē, licere interdum inferioribus magistratib. aduersari superioribus, & uni etiam priuato: si tamē priuatus ille habendus sit, quem Deus excitat. Cum Apostolis etiā libenter concedo, ut dicant, iustius esse, Deum audire, quam homines: ut cum Mattathia magna uoce respondeant, præfectis ac regibus: Etiam si omnes, quæ ad regiam domum Antiochi pertinent, ei obedierint, ita ut quisq; desciscat à patria religioe sua, & acquiescat in mandatis illius: ego tamen & filij fratresq; mei in fœdere patrum nostrorum perstabimus. Dicto audientes non erimus, ut à religione nostra uel dextrorsum recedamus uel sinistrorsum. Hæc confessio retinenda, et ueritas non uanitas, etiam si fremant reges, & orbis totus collabatur, cœlūq; ipsum ruat. Itaq; quatenus obediendū sit, & quomodo, quantum ad hoc institutum satis

g a uidetur.

uidetur, diximus. Quam ego doctrinam mitem, placidam, Evangelicam, & ueram esse credo: nec quisquam bonus non censebit, eam populo assidue inculcandam, ut sui officij erga magistratus subinde commonefiat. Itaque etsi nullum esse sciam, qui contra sentiat: cum tamen quorundam bonorum uirorum, pietate & doctrina non uulgari, libellos aliquot à nonnullis in eum sensum rapi intellexerim: uolui in hac parte illorum magis explicare quam confutare, sententiam: quòd licet uerba duriuscula eò tendere uideantur, tamen eos consentire mecum existimo, si qui autores sunt, iidem etiam mentis suæ interpretes adhibeantur. Quare de obedientia in uniuersum sic statuendū arbitrò, optimi fratres & domini, ne malo quidem, nisi ab his qui ea autoritate superiore præditi sunt, nisi à Deo singulariter uocatis, Euangelij asserendi causa esse resistendum: sed corpora præbenda, & ceruices cruci Christi

sti submittēdas. Nunc autem cur hec meditemur, nihil est, cum Principem eam habeamus, quæ certè, ut minimum dicam, iure suo omnē obedientiam, omnia pietatis officia postulare posse uideatur.

Ostendi celsitudini & humanitati uestræ, quo gaudio excipiendus, quibus fructibus exornādus sit Christus iam denuò redditus. Veram religionem suis notis certissimis descripsi, eamq; recipiendam & retinendā proposui. Demonstravi non minimam religionis partem sitam esse in obedientia, ut Christi & conscientię causa, eam Principem, cuius diuino ministerio, antiquum religionis statum temporibus amissum, recuperatis, animis submissis, iusta obedientia psequamini: cui, alijsq; pijs principibus ius & autoritas defendendi religionē, & leges ferendi concedenda est. Supplico itaq; uobis ego uester, Angli patres & fratres, per commune iam Euāgelij uinculū, per com-

munem patrem, & fratrem Christū,
ut hanc doctrinam omni uestra cu-
ra, et solitudine conseruandam, am-
plectendam, & defendendam uobis
statuatis. Incipiendum à nobis ipsis,
ut domi cōscientijs repurgatis, totus
internus homo, omnes animi par-
tes, mens, uolūtas, cognitio uere in-
nouentur. Præsentia amemus, futura
timeamus, præterita in mentem ue-
niant, & ad seriam uitæ ac morum e-
mendationem inuitent. Frustra dan-
tur cetera, nisi hoc addatur: frustra ce-
rimoniarum, religio externa, uerbum, Sa-
cramēta foris purè administrata, nisi
nobis prosint, nosq; lenissimo tra-
ctu, & suauis illecebra ad Christū ad-
ducant. Pura religio restaurata est,
nolite amittere: uerbi lumen habe-
mus, ne inuoluamur tenebris. Re-
dijt Christus, fugetur & fugiat Dia-
bolus. Redijt Christus, & pro ære iā
adduxit aurum, pro ferro attulit ar-
gentum, pro lignis æs, pro lapide fer-
rum, præfectos constituit pacem, ex-
actores

actores iusticiam, ut in Esaia se factu-
rum Ecclesie pollicetur. Redijt Chri-
stus iam bis, & redijt neglectus à no-
bis & contumeliosè tractatus: uiden-
dum, ne effugiat, tertio nunquam re-
diturus. Habetis Margaritam, serua-
te, & in animorum arca reponite. Va-
leat superstitio, & ad malam crucem
in sempiternũ profligetur. Vigilan-
dum nunc & orandum, quia hostes
qui undiq; nos obsident, non dormi-
unt, Euangelium comites habet se-
cum hostes: hi uigilant in nostram
perniciem. Rugit iratus Satan, mun-
dus tumultuatur & insanit, carnen-
circumferimus domesticam & inte-
stinam insidiatricem. Conseruemus
ergo Christum, quem adepti sumus,
ac retineamus diligenter & religio-
sè: ne offensus regnum suum tradat
nationi alteri, fructus ueros edituræ.
Beatus qui perseverat usq; ad finem.
Dominus Iesus sit nobiscum usq; ad
consummationem seculi.

A M E N.

8 4

GE.

GENEROSISSI-
MO VIRO, D. FRANCI-
sco Russello, Comiti Deuoniae,
Domino Bedfordiae, Consilij
Regij summo Praesidi, Lau-
rentius Humfre-
us S. D.

Diuinū, FRANCISCE
 Comes, Thesaurū suum
 iam iterum fidei nostra
 cōcredidit caelestis pater,
 & Christum suum nōs & nos
 nostrum esse uoluit, ad possidendum
 scilicet, & fruendum: ut in ea re dili-
 genter, donec ueniat, negotiemur. Quē
 ego ablatū nobis desideravi uobiscum
 & dolui: redditum esse gaudeo & gra-
 tular: at ne aliò rursus migret, nonni-
 hil pertimesco, nisi dignis modis, &
 Christianè & honorificè, ut par est, à
 nobis

nobis tractetur. Est enim in hac mercatura Euāgelica & Christiana integre uersandū ac sedulo, ut sceneremur Domino, lucrumq³ faciamus. De hac negotiatione exercenda scripsi hunc libellum: ut quanta cura suscipienda, qua diligentia adhibēda, qui labor & questus liberalis habendus sit, qua usura legitima, ab omnibus intelligatur: qua intellecta, omni studio & omni imitatione atq³ emulatione certatim ab omnibus exprimantur. Quum aut omnes ordines nostra hęc affetur oratio: ne omnibus inscripta, nimium erret ac uagetur: quō illa certum domicilium ubi requiescat, ego certum domicilium et patronum haberem, qui causam agat & tueatur: ad unū aliquem mittendū putauī, ut per unius manus quasi ad omnes transmittatur. Cui ue-

rò tradatur melius, quàm Cel. tua, Co-
 mes illustriss. qui & summa dignitate
 flores, ut possis, & ea singulari huma-
 nitate præditus es, ut uelis, rem tantã,
 & causam hanc meam, imò CHRIS-
 TÏ, cæteris proceribus clarissimis &
 electissimis uiris, atque ad eò omnibus,
 gratioso nomine tuo, commendare, &
 salutari præsidio tuo quasi protegere et
 defendere? Fausta Religionis auspicia
 sunt, columnis opus est, quæ fulciant:
 laborare potest, esse debent, qui erigant
 labantem, & occasuram sustentent.
 Vos qui ualetis potentia, qui Nobilos
 estis, Christum uestrum & nostrum
 fouere debetis. Nihil enim uestra di-
 gnitas maius, autoritas præclarius ef-
 ficere poterit, quàm si omni gratia &
 autoritate elaboretis, ut Christus dis-
 iectus et sæpe iactatus, in illo regno tan-
 quam

quam auita sede tandem consistat &
 hereat. Hinc omnes ad illos honorum
 summos gradus euecti estis: hinc te,
 Francisce Comes, tot circumstant au-
 toritates, ut illius tu gloriam illustres,
 qui te illustravit, eiq; per quem domi-
 naris, tu vicissim seruias. Hinc Curia
 regia Princeps & primarius factus es,
 ut consilio, quo plurimū polles, tuis qui
 subsunt præsīs. Hinc Deuoniam ha-
 bes ditionem amplissimā, ac sortem ti-
 bi non fortè sed diuinitus tributam, ut
 eam, ubertate rerum, pastionis magni-
 tudine, ingeniorum præstantia, & ui-
 rorū robore abundante, sic regas & cō-
 ponas, ut Christū in spiritu & ueritate
 adorare pergat, omnia pietatis mune-
 ra excolere, ac Principem suam omni
 obedientia colere & reuereri. Quod
 facturum te cōfido: & facere audio: &
 illos

illos te amare ac metuere, ut debent,
 non sine uoluptate accipio. Teq^{ue} rogo,
 ut uoluntatem hanc meam in bonam
 partem accipias: facultati quod deest,
 candore, facilitate, bonitate suppleas.
 Faxit uinea Dominus, et thesauri hu-
 ius ac talentorū omnium largitor, ut
 sic lucremur & operemur, ut cum ue-
 nerit, inueniat nos uigilantes, & sua-
 uissimam illam uocem audiamus: Etsi
 ge serui boni & fideles, præficiam uos
 multis, intrate in gaudium Domini
 uestri: qui tuā Cel. conseruet, & pietate-
 tem tuam indies magis ac magis au-
 geat, ut quæ mirifice in his temporum
 superiorum tenebris eluxit, illustriori-
 bus ad eò luminibus effulgeat, quò uir-
 tutum tuarum splendore, alijs lucem
 ac facem præferas. Basilea, An-
 no 1559, Augu-
 sti 30.

D. GVALTERI HADDONI,
clarissimi uiri precatio, ad tempora il-
lustris. Reginae ELIZABE-
TAE accommodata.

Anglia, saepe tuis Diuina potentia rebus
Adfuit, & saeuis te tempestatibus actam
Impulit in portum, saluam, terraq; locauit.
Ista tamen postrema Dei clementia, miris
Luminibus fulsit, radijsq; illustribus arsit.
Ambitione uolans, caecaq; cupidine Regni
Exacuit ferrum nimis immoderata potestas.
In tenebris miseri iacuerunt obruta regni
Sceptra, ruit uario discordia mista tumultu.
Ipse sibi dispar secum pugnare Senatus,
Frendere nobilitatis, incerto murmure ferri
Vulgus, & ancipites turbarum uoluere fluctus.
Cum ratione furor pugnat, cum iure libido,
Vis trahit inuitos, armis terretur honestas,
Officium pauor, & uerum uiolentia frangit.
O tenebras Regni spissas, o tempora dura,
Turbine quis tanto raptatos colliget artus
Anglia? Quis laceris corpus componere membris?
Quis solitum poterit representare decorem?
Tu Deus, aeterno qui dirigis omnia cursu,
Cuius inexhaustis manat clementia riuis,
Tu Deus e caelo spectans, nostriq; misertus,
Aspera magnorum tollis tormenta malorum.
Classica ciuilibus belli tu concita frangis,
Tu reuocas letam pacem, tu pectora sedas

Initia regni
Mariae tur-
bulenta.

Ad Deum,
oratio.

Turbida,

Elizabetha.

Turbida, discordes animos tu fœdere iungi.
 Fœmina uirgo uenit descendens semine Regum,
 Virgo, Elizabethæ diuino nomine digna.
 Salue flos regni, salue lectissima gemma,
 Salue de cœlo lapsum uenerabile sydus.
 Optima sis nobis, & fœlicissima princeps
 Auxilium fratris fer, mansuetissima, rebus.
 Fratris ut es Regni, sic sis pietatis & hares.
 Iusticiam serua, demissis parce, superbos
 Contere, uirtuti sit honos, doctrina colatur.
 Fac tueare bonos, nec falsa calumnia quemquam
 Opprimat, ipsa tuos & ames, & ameris ab illis.
 Rex tibi frater erat, mors illum funere merfit.
 Morte cades Regina soror, mortalia durant
 Nulla diu, proprio se carpit tempore uita.
 Hanc supreme Deus, regno qui ponis auito,
 Angliæ cui fasces summittit læta supremos,
 Imbue Diuino sanctissima pectora succo,
 Semper ut ad cœlos sursum sua lumina tollat.
 Fac Regina tibi regnet, fac deinde senatum
 Vinciat & pietas, communis & alliget ardor
 Mutuus in Christo. Studijs consentiat omnis
 Nobilitas rectis. Populus tractabilis artes
 Suscipiat pacis, rigniq; statuta sequatur.
 Aurea perpetuis omnes concordia uinclis
 Nectat, ut ad patrem communem supplice uocē
 Iunctorum fratrum communia uota ferantur.
 Deus serua Reginam & Regnum.

FINIS.

BASILEAE, PER IOANNEM
Oporinum, anno Salutis 1559.
Mense Septembri.

186433

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY